

UN PALAU D'HIVERN (VINT-I-DOS RELATS D'ALACANT)

per Joan CALDUCH I CERVERA
Versió catalana de Gaspar JAÉN I URBAN

PREFACI

LA CARA DEL MORO
EL CONSTRUCTOR DE MODELS
L'ITINERARI FASTUÓS
ENGINYERS MILITARS
EL NIVELL DE LA MAR
CORNISES I OCELLS
LA CIUTAT SUBTERRÀNIA
LA PLAÇA DEL COMERÇ
UN PALAU D'HIVERN
TARJA POSTAL
MÀSCARES
LA CASA EMBRUIXADA
EL 'TREN BOTIJÓ'
EL PASSEIG DELS MÀRTIRS
MARXA
LA CONQUISTA
DINASTIA
UN SEGLE DE PASSEIGS MARÍTIMS
EL CANT DE LA NEREIDA
SINOPSI DE LA PONÈNCIA PRESENTADA PER L'AUTOR AL
CONGRÉS SOBRE ASSENTAMENTS HUMANS
2984 D.C.
UTOPIA

PREFACI

Amb Joan Calduch m'uneix una llarga i profunda amistat no exempta d'admiració. Que estimem en els altres allò que tenen de nosaltres mateixos, o allò que ens agradaria tenir, es veu confirmat en el cas del qual parlem. En efecte, tant a Joan Calduch com a mi mateix, ens agraden, més que tots els altres, dos productes de l'activitat cultural dels homes: els llibres i les construccions; tant ell com jo hem estimat profundament les ciutats i els viatges — Bizanci, Amsterdam, Berlín, Nova York, San Juan de Puerto Rico, les ciutats i les viles d'Itàlia sempre— i hem estat viatgers solitaris de la nostra passió per molts països, molts carrers, moltes arquitectures, molts arxius i moltes biblioteques.

També tots dos, a poc a poc, hem esdevingut *outsiders*, solitaris fora de joc, jugadors retirats, porters ja sense penals. Els dos veniem d'una jove i llarga lluita per la llum i per la llibertat, per l'expressió i per la cultura humana, una lluita de la qual uns altres han sabut traure profits i guanys. Vam travessar la ciutat de València i l'Escola d'Arquitectura al llarg dels últims anys seixanta i els primers anys setanta, i tots dos vam haver de deixar moltes coses en aquell llarg camí, un camí al final del qual tots dos vam fer oposicions a funcionari públic: ell esdevingué arquitecte del Ministeri d'Obres Públiques i Urbanisme; jo, arquitecte de l'Ajuntament d'Elx.

I a tots dos ens ha tocat fer en el nostre treball, entre

moltes altres coses, de controladors de la legalitat en l'urbanisme i en l'arquitectura. Els qui manen, o la història, o el temps, o la societat, o nosaltres mateixos, ¡qui sap!, ens feren la mala passada d'obligar-nos a jugar a policia durant una temporada. I tots dos, sense haver estat mai militants de la política directa, vam intentar dur fermetat i honradesa al terreny de la construcció de la ciutat i dels habitatges, un terreny difícil, ple de corrupcions, il·legalitats i guanys fora de tota mesura. I així ens va anar la cosa. Ens vam crear odís, menyspreus i soledats; mes sabiem que érem legals, vam confiar en nosaltres mateixos i, al capdavant, se'ns en va fotre la reacció dels nostres conciutadans i dels nostres companys de professió o de viatge.

Però, ai las!, malgrat haver estat sempre dels arquitectes que estimen les llapisseres, els dibuixos, la construcció i l'obra arquitectònica, tant Joan Calduch com jo mateix ens hem hagut de guanyar la vida tot fent coses que, en el fons, no ens agradaven. Durant tota la carrera förem estudiants brillants. Teníem *gust i idees*. Ens havien educat perquè fösseu *capdavanters*, perquè fösseu *sublims*. Retòrica. Vet aquí quins tombs que fa la vida que ara els mesurem l'altura reguladora màxima i les superfícies útils i construïdes als edificis que uns altres perpetren. Tanmateix, la vida dona tantes voltes que fins i tot ni la mateixa renúncia a una gran part d'allò que més ens agradava ens ha fet gens ni miqueta més dissortats.

Però tota mena de plaer i d'expressió és lícita i defensable quan és possible. I també ho són els plaers del solitari i el silenci quan hom els tria lliurement per a ell mateix. Així, vet aquí que, anys després, tant Joan Calduch com jo mateix ens hem refugiat en l'escriptura i en l'estudi i amb ells provem de guarir-nos de tantes altres coses que no van poder ser.

Com ens passa sempre que admirem les coses que algú fa, a mi m'hauria agradat que Joan Calduch escrigués més sovint, però, sobretot, m'hauria agradat que n'hagués publicat més, dels textos que té escrits. Tanmateix, Joan Calduch ha estat sempre d'aquells especimens avars de les seues paraules. Desinteressat o poruc de la lletra impresa, la majoria dels seus escrits romanen inèdits, malgrat siguen esplèndids i brillants, com ara els treballs que tracten sobre evolució, història urbana i significació a la ciutat d'Alacant, o com les reflexions al voltant de la ciutat i l'arquitectura, *rara avis* dins la magra producció teòrica sobre la ciutat al País Valencià.

Eren aquells uns treballs que mereixien millor sort que el prestatge de l'autor, el lligall en un arxiu o l'efímera xerrada en un curset organitzat per una administració pública. Jo, encara sóc dels que creuen que les idees i l'expressió, i el seu corol·lari, la lletra impresa, són coses necessàries per dignificar i fer millor, més viva, més lliure i més sàvia, una col·lectivitat o una disciplina humana. Per sort, aquells estudis i reflexions sobre la ciutat, juntament amb la sorpresa, la lluentor i la imaginació que han de tenir sempre tant el bon assaig com la bona literatura, estan a la base de les narracions que aquí presentem ara.

Són aquests uns contes que m'hauria agradat pensar i escriure a mi, i aquest degué ser un dels motius que em van dur a refer-los i arranjar-los en una versió en català que l'autor ha volgut que siga l'única en lletra impresa. Al llarg del meu treball, durant els dos anys últims, m'he

tornat a deixar emportar pel plaer de la contalla ben construïda i per les sorpreses que s'amaguen en el text.

A mitjan camí entre la literatura i la urbanística, l'erudició i la fantasia, el relat gòtic i el relat de costums, *Un palau d'hivern* de Joan Calduch és una culta i brillant recreació dels mites i els temes de la ciutat, de qualsevol ciutat, de totes les ciutats i d'una ciutat concreta, Alacant, que és protagonista, en última instància, de tota la contalla. Té aquí l'ociós lector l'aire fresc de l'horta i de la mar, de les torres vigies costaneres, dels ports pesquer i militar, la bellesa d'una ciutat provinciana en un País Valencià que encara era possible, la força d'una joventut eterna, sàvia, estudiosa i cridanera.

Però encara més. L'atent lector trobarà entre els fulls d'aquests relats molts episodis tristos, divertits, èpics, entranyables o cruels de la història dels darrers cent anys a les ciutats d'Europa: projectes sense fer o desfets una i una altra vegada, carrers nous, idees boges, disputes, ficcions, destruccions, vendes, enyorances. En un estil directe, lleuger, ple d'intriga, una irònica i mordaç crònica de vegades, aquí es repensa i es refà la ciutat contemporània amb el gran coneixement del tema que li donen a Joan Calduch els seus estudis sobre la ciutat i l'arquitectura.

Pel que porte dit fins ara, és evident que m'alegra sobre manera tant que aquests contes s'hagen escrit com que vagen a publicar-se, que tinguen els seus lectors i les seues biblioteques, amants i detractors. Crec que aquest *Un palau d'hivern* és una aportació interessant a la producció literària en català al País Valencià dels nostres dies. I us ben assegure que tal afirmació ve motivada molt més pel plaer que m'ha produït la lectura i l'arranjament dels textos que aquí es presenten que per la gran amistat i admiració, pel vell afecte que professe a Joan Calduch que, fet i fet, és el mateix que senc per la seua obra.

Gaspar Jaén i Urban
Ciutats de València i d'Elx, 1986-1987
Revisat: 31-07-2002

LA CARA DEL MORO

A la Biblioteca d'Incunables i Documents Rars de la ciutat de El Caire, hi ha un manuscrit andalusí, mutilat i ple de llacunes, atribuït al poeta Muhammad Ibn'Abd-Allàh d'Alacant, el text del qual, traduït, diu així:

"Fou en temps del Califa 'Abd-Al-Rahmân III, el Cap dels Creients, el Defensor de la Religió de Déu, quan la pau regnava a tot Al-Andalus, que el Cadi d'Alacant Al-Jalib, a qui Déu haja perdonat, governà amb justícia i prudència i féu pròspera la ciutat.

"Construí torres que eren inexpugnables i encerclà la medina amb murs de pedra que escalaven la serra i abraçaven l'almodí. Tenia aleshores la ciutat tres portes, una que mirava cap a l'Orient, una altra que mirava cap al Ponent i per la qual entraven les caravanes que venien des de Còrdova, i una tercera, que donava al Nord i estava tancada amb grans baldes, panys de complex mecanisme, forrellats i cadenes.

"Ell amplià la Mesquita Aljama, que estava pegada a la muralla de la ciutat, a la vora de la mar, la va enriquir amb regals d'or i d'ivori i cobrí el seu mihrab amb un

delicat atauric que van fer els artesans més experts de la contornada.

"El Cadi en persona dirigia les obres i ordenava fer els treballs necessaris per a embellir la ciutat [...]

"[...] hi havia hortes i almúnies, i jardins que es regaven mitjançant grans i pregons safareigs d'aigua verda envoltats de palmeres. Hi vivien peixos vermells i granotes que [...]

"Des de Dénia fins a Cartagena no hi hagué en tota la costa una ciutat més esplendorosa. Des dels ports de Tunísia i de Síria hi venien vaixells carregats amb finíssims teixits i teles vermelles i amb espècies de tota mena. I tota la ciutat era rica pel molt comerç que s'hi tenia.

"A l'almussara, fora de la tanca, vora la mesquita major, hom organitzava festes que enlluernaven els nobles convidats [...]

"[...] i des de les llomes de ponent, el Cadi mirava la ciutat protegida per la forta alcassaba i se sentia satisfet de l'obra seua [...]

"[...] desitjós de perpetuar el seu nom [...] malalt d'una estranya demència [...] idea dictada per algun geni maligne [...] cisellar en l'alt penyal un gran Colós, més gran que aquells que hom alçà en les llunyades terres d'Egipte en temps de pagans.

"Pretengué esculpir la seua pròpia imatge, excavar-la en la roca de la muntanya, amb el castell damunt del front, com una corona, i tota la ciutat prostrada als peus, com una esclava.

"[...] el Cadi organitzava, incansable, la temerària empresa [...] llargues escales pujaven per [...] Des de l'altura, amb cordes, hom alçava pesades plataformes. Complexíssimes bastides pujaven fins el cel [...] fruit del seu deliri foren construïdes grans màquines no vistes mai abans d'ara que escalaven la serra [...]

"Tota la ciutat hagué de doblegar-se a tan absurda idea i, ajudats per milers d'esclaus portats del nord, fusters, manyans i alarifs treballaven febrils tota la nit i tot el dia.

"El comerç va ser abandonat, i així també lo reg de les hortes, i l'ensenyança de l'Alcorà a les mesquites. Només l'exèrcit [...]

"[...] va ser castigat el seu pecat i una nit, quan la mar bramava fora de si i el cel s'esgarrava en torrencials aiguats i xàfecs, Déu, el seu Nom siga beneït i exalçat per tots els segles dels segles, envià un fort llamp, el foc del qual destruï tots aquells ginys, obra de l'infern [...]

"[...] a penes afaïçonades les conques dels ulls, a penes desbastats el front, la barba i el nas, encara als nostres dies, vilatans i viatgers poden veure des de la platja, allà dalt de la muntanya, sobre la ciutat, sotjant-la, el rastre d'una cara que l'oreig de la mar va esborrant amb el pas del temps."

EL CONSTRUCTOR DE MODELS

Joseph Minyana era fuster de mobles; treballava en un taller del carreró dels Boters, però vivia al carrer de les Oliveretes, al raval de Sant Antoni, enllà de la Porta de la Reina.

Era encara un infant quan va veure formar en la rada d'Alacant l'Armada Espanyola, que es disposava a partir cap a la conquesta d'Orà.

Tot aquell tragí de vaixells i navilis, galeres, balandres, fragates, bergantins, falues de comandament, carraques i xabecs que duïen provisions de boca i de guerra, queviures i armes, aquell continu afany, aquell escarrament de la ciutat tota, li va deixar un profund record que l'acompanyaria tota la vida.

Amb el temps, i aprofitant els seus coneixements d'ebenisteria, començà a construir petits models de fusta dels vaixells que entraven i eixien del port. En l'obrador, entre les seues mans que no descansaven fins a altes hores de la nit, prenien forma, a una escala reduïda, lleugeres goletes holandeses i pesats vaixells anglesos.

Un dia va poder oir la contalla d'un ancià canonge, vingut de Roma, que descrivia les meravelloses reproduccions en fusta de l'església de Sant Pere que havien eixit de les mans del Buonarrotti i del Vasari, la delicadesa dels palaus en miniatura fets pel Bernini o per Fontana i decidí provar d'imitar-los.

Va passar el temps i, molt a poc a poc, després de minucioses mesures i d'exactes dissenys, va aconseguir recrear entre les seues mans, l'església de Sant Nicolau.

Portes, motlures, arcs, pilastres, la cúpula amb els seus cassetons, la llanterna... tot va ser copiat amb fidelitat i precisió extrema a un format reduït. El campanar no el va satisfer i decidí modificar-lo.

Al llarg d'anys i anys reproduí edificis, cases, places i carrers. Hi eren el palau de l'Assegurada, les rampes de Santa Maria i la casa del Rei.

El palau del Municipi, que aleshores estava en construcció, s'alçava a la vegada en pedra de Sant Julià vora la porta de la Mar i en fusta al petit corral d'un obrador del carrer de les Oliveretes. Quan es va desorientar i no sabé com continuar les torres de l'edifici, s'assabentà que els mestres pedrapiquers de la fàbrica del nou consistori també havien suspès els seus treballs. Va córrer la notícia que les obres s'havien aturat perquè no hi havia diners en les arques municipals.

Una nit, convalescent de la terçana, amb els ulls encara inflamats pels dies de febre, ideà un petit edifici construït damunt d'uns arcs. Quan enllestí el model, el va col·locar enfront de la casa de la Ciutat. Poc temps després va veure que un edifici idèntic al que ell havia imaginat començava a construir-se en el mateix lloc previst per ell. Li deien la casa del Consolat. Intentà convèncer la gent que la idea era seua i tothom el va prendre per boig. Tot enfurimat, destrossà el model del maleït edifici d'un fort colp de puny. Febrilment començà a alçar en el seu lloc una plaça quadrada, gran i ben proporcionada, amb arcades i pòrtics.

Era ja un ancià i seguia encara treballant incansablement en la petita ciutat de fusta. Va inventar un temple a la manera dels romans al qual li deia el Teatre i el va situar enmig del Barranquet. Alçà dues places porticades vora la Dàrsena i les anomenà la Pescateria i la Carnisseria. Construï un enorme edifici, desproporcionat i absurd, que tenia una cúpula que no estava situada en el centre de la planta ni en cap dels eixos de simetria, sinó en un costat de la façana. Diu que servia de mercat.

Més endavant, després d'uns dies en què no va menjar a penes, començà a imaginar altíssimes torres, tres vegades més altes que les de l'església de Santa Maria; les anà posant sense ordre ni concert, allà on li semblava bé, vora la carnisseria del portal d'Elx, més enllà del baluard de

Sant Carles, en la partida de Sant Blai, pel barranc de la Goteta.

Donava voltes i més voltes al voltant del model i feia i desfeia les seues arquitectures amb una fúria incontrolada.

Va tenir un moment de lucidesa i, espantat, li botà foc a la petita ciutat de fusta. El foc prengué cos amb força i rapidesa; cremada la maqueta, la cambra i tot l'obrador foren presa de les flames. Ell mateix es va encendre com una papallona de la llum. L'incendi s'estengué prestament, consumí la casa i deixà convertit tot el raval de Sant Antoni en unes runes de brases, cendres i carbons.

El governador militar de la plaça digué que havia ordenat l'enderroc d'aquell raval per a evitar que l'enemic prengué la ciutat.

Tot això diu que passava pels dies de la Guerra del Francès.

L'ITINERARI FASTUÓS

Sa majestat el rei d'Espanya havia pensat visitar la molt il·lustre i sempre fidel ciutat d'Alacant i a la casa consistorial tothom es desviava per a fer els preparatius necessaris. L'esdeveniment hauria de celebrar-se amb luxe, d'una forma brillant i fastuosa que estigués a l'altura d'un hoste tan insigne. Les diferents propostes s'amuntegaven en la taula de reunions del Consell.

L'excel·lentíssim senyor N'Antoni de Valcàrcel Pius de Savoia i Moura, comte de Lumières, proposà que s'alçàs enfront de la mar un arc de triomf que havia de ser reproducció exacta de la Porta Magna de la ciutat de Lucentum, segons una fidedigna reconstrucció ideal feta per ell mateix tot basant-se en uns fonaments que en aquelles dates s'estaven excavant, sota la seua direcció, en el Tossal de Manises.

A l'erudit N'Ignasi Pérez de Sarrió, marquès d'Algorfa, li semblà que un detall de bon gust i d'il·lustració seria jalonar l'itinerari reial amb els retrats dels avantpassats del monarca, tot començant pel bíblic rei David.

Sor Úrsula Micaela Morata va parlar amb mossén Benet Minguilló, prebendat de la col·legiata de Sant Nicolau i regidor juramentat del seu Consell, perquè fes d'intercessor davant el senyor bisbe d'Oriola, don José Esteban Valenciano, i li demanàs permís per tal que, amb motiu de tan excepcional i extraordinari esdeveniment, la Imatge de la Santa Faç del Nostre Redemptor fos portada en processó solemne a la ciutat des del monestir i que, una vegada aquí, fos exposada en l'església de Santa Maria per tal que pogués ser venerada per sa majestat.

El consell de la ciutat encarregà una obra en vers a l'avantajat poeta En Gaspar Aguilar; la composició havia de tractar sobre *Els triomfs de la monarquia espanyola* i hauria d'estar rimada en octaves reials. Hom va preveure que la peça es representàs en el teatre del carrer de la Princesa, projectat per l'arquitecte En Josep Sirvent i situat sobre el solar de l'antic escorxador.

Amb motiu de l'esdeveniment l'inspirat músic i insigne compositor N'Óscar Esplà compondria algunes cançons que serien interpretades per un cor d'infants després de l'audiència reial.

En una llarga sessió extraordinària, la lògia masònica *Els*

Deu Amichs va sospesar els avantatges i els perjudis que per al progrés de la ciutadania podria ocasionar l'anunciada visita. Fet i fet, va decidir mantenir-se al marge, en una passivitat neutral.

No féu la mateixa cosa el cercle anarquista *L'Aranya Negra*, els membres del qual multiplicaren les seues nocturnes reunions clandestines per tal de preparar un acte heroic i gloriós en què donarien les vides a canvi d'alliberar el món de tan nefanda persona.

Es revifà el plet entre els gremis dels mestres fusters i pedrapiquers sobre a quin dels dos corresponia el dibuix i la construcció dels altars i els cadafals triomfals on la bellesa de l'arquitectura clàssica brillaria amb tota resplendor. Els mestres d'obres i els arquitectes, per la seua banda, esgrimiren llurs títols, estesos per les reials acadèmies de nobles arts, i reclamaren la competència exclusiva en aquests temes.

Les bateries estaven ja preparades per disparar les salves d'artilleria reglamentàries, la qual cosa es faria simultàniament des del Matxo, en el castell de Santa Bàrbara, des del baluard de Sant Carles i des del castell de Sant Ferran.

Tothom coincidí en que a la processó cívica que devia acompanyar la comitiva reial, a més de les autoritats civils militars i religioses, havien d'estar representats tots els gremis de la ciutat amb els seus estendards i penons, les principals confraries i societats, el Tribunal de Justícia i la Junta de Comerç, així com els cònsols de les nacions amigues.

Hauria d'obrir la desfilada una carrossa que representaria la ciutat, amb les al·legories de l'Agricultura, el Comerç i l'Artesania. Tot seguit hi anirien uns efebus vestits amb pèplums blancs que simbolitzarien les virtuts del tron reial i escamparien murtra i pètals de rosa tot al llarg del recorregut.

Els carrers i els edificis estarien guarnits amb cobertors de vellut, garlandes de flors, blasons reials, banderes d'Espanya, arcs de llorer i de palmes i una infinitat de lluminàries magnífiques.

On no hi va haver acord fou en el camí que havia de recórrer el seguici. Uns proposaven que la comitiva eixís de la casa consistorial i es dirigís cap a la plaça de Sant Cristòfol per la llotja dels Cavallers i la replaceta de les Monges de la Sang, tot passant pels carrers dels Sants Metges, de l'Hospital i del Delme. En la porta de la Reina la comitiva replegaria la reial persona. Segons aquests, la tornada es faria pel carrer dels Llauradors fins a la col·legiata de Sant Nicolau, on hom cantaria un solemne Tedèum. S'eixiria després pel carrer de la Mare de Déu dels Àngels, i es continuaria pel Vall, pel portal d'Elx i pel carrer Major fins a tornar a la casa consistorial.

Uns altres, en canvi, defensaven un trajecte més espectacular, per carrers més amples i rectes. Segons ells, la comitiva hauria d'eixir de l'Ajuntament per la plaça de la Mar, i dirigir-se cap a la porta de Sant Francesc a través del portal d'Elx i el carrer dels Teatins. Una vegada incorporada sa majestat, la processó tornaria per la plaça de les Barques i el carrer de Calatrava fins al portal d'Elx de nou. Allí es faria el lliurament de les claus de la ciutat al monarca en una cerimònia de vassallatge; tot seguit, la marxa es reprendria de nou, aniria pel Vall i pel carrer de Sant Josep fins a la col·legiata de Sant Nicolau i continuaria pel carrer Major i pel pòrtic d'Ansaldo fins al

palau municipal.

Naturalment, s'haurien de realitzar moltes i molt diverses millores urbanes. Així, s'haurien d'empedrar els carrers Major i de Sant Francesc i caldria sanejar el Barranquet i el Vall.

Les obres reportarien, sens dubte, més d'un inconvenient: caldria suprimir durant algunes setmanes la línia de tramvies que va a Benalúa i s'hauria de tallar la línia de Mutxamel entre el carrer de Sevilla i el centre de la ciutat. Però tothom comprendria que açò era inevitable i s'avindria a raons.

Pocs dies abans del felix esdeveniment, l'alcalde en persona eixí en cotxe de cavalls pels diferents itineraris i comprovà amb satisfacció que tot estava en ordre.

El dia tan esperat per tots, una gran multitud s'havia congregat als carrers, els portals i les places, els balcons i els terrats. Sa majestat, d'una manera imprevista, arribà per l'aire en un helicòpter que es va posar dalt del terrat de l'Apartotel Melià.

ENGINYERS MILITARS

L'atac anglès havia estat rebutjat feliçment per les tropes lleials, però l'esdevenença havia fet palesa la debilitat de les defenses de la plaça. Des que començà la gran expansió urbana cap a ponent i es va desbordar la muralla, la ciutat podia ser una presa fàcil en un atac per sorpresa i aquest supòsit omplia d'inquietud les sales de banderes dels fortins i de les casernes.

Des del castell de Santa Bàrbara resultaria impossible defensar el raval de Sant Francesc si l'enemic desembarcava en el Pla del Baver. L'angle de tir tampoc no era l'escaient per defensar el port.

Tant l'habilitació de l'Ereta per tal d'instal·lar-hi bateries que reforçassen el baluard de Sant Carles, com la construcció en el malecò de tota una fortificació de costa que protegís la ciutat sencera d'un insult marítim, eren dues possibilitats que s'havien de tenir en consideració.

Un dic exterior enfront de la mar oberta, amb la línia de defensa ben fornida de pertrets de guerra, seria, sens dubte, una solució perfecta, però l'excessiu cost la feia inviable.

Com ja era tradicional, els flancs interiors de la ciutat continuaven sent els més vulnerables enfront d'un hipotètic atac terrestre i els de més difícil protecció. En efecte, les defenses del castell de Sant Ferran no havien estat mai gaire eficaces i escampar petits forts pels alts de Santa Anna, del Pla, de l'Alteró i de Sant Blai, hauria estat només una solució d'emergència que aprofitaria de ben poc en cas de perill greu.

Els cavallers cadets estenien damunt dels taulers de dibuix els plànols geomètrics de la Plaça i proposaven complexes qüestions de logística. Línies de circumval·lació i contraval·lació, acostaments d'atac, estenalles, traces de tot tipus eren dissenyades sobre els alçaments topogràfics.

Hom va desempolsegar vells tractats de castrametació: *El perfecte architecte en l'art militar*, del gran enginyer general de batalla En Sebastià Fernández de Medrano, el *Tractat de fortificació*, d'En Cristòfol de Rojas, el celebrat manuscrit *Estudis de la fortificació permanent abaluartada*, d'En Francesc d'Assís Arajal de Solà. Tots

ells eren contrastats intensament i apassionada amb manuals d'autors italians, francesos i holandesos.

Hom contrarestava amb subtils estratègies aquells supòsits tàctics on un exèrcit atacant, amb el suport de vaixells situats en les bases de Nova Tabarca, s'aproximava simultàniament per Sant Joan i pel Palamó fins el convent dels Caputxins i, pel Bacarot i pel camí Ral de Madrid, fins a Sant Blai i la Muntanyeta, on es feia fort.

Els joves tinentes del cos d'enginyers militars decidiren plantejar la defensa ideal i perfecta d'Alacant en tots els supòsits possibles. Van analitzar els projectes que molts anys arrere havien redactat els il·lustres enginyers militars N'Esteve de Panon, N'Antoni Montañá de la Perille, En Ferran Méndez de Ras i En Baltasar Ricaud. Hom va sospesar l'economia dels traçats, el tipus i la potència de les armes ofensives, les condicions topogràfiques del terreny, l'emplaçament de les edificacions i la consistència i fermetat de les fàbriques.

Després de llargues i fructuoses discussions, els enginyers arribaren a dibuixar un traçat perfecte. Recolzada en la muralla existent, la nova cortina que es projectava arribava fins al baluard de Sant Carles, tot al llarg del dic de la costa. Des d'allí continuava amb un traçat regular, tot utilitzant com a vall el Riuet, on es feia una cuneta, fins al punt més elevat de la Muntanyeta, defensada per un altre baluard. La defensa girava després fins arribar a la porta de la Reina, on hom hauria de reconstruir les defenses de l'Ampolla i les Muralles Velles que pujaven cap al Castell, tot adequant-les, com és evident, a les condicions actuals de l'art de la guerra. Hi hauria revellins al davant de les portes, tenalles dobles en cua d'orenetes davant la cortina, camins coberts i mitges llunes. Les falsabragues de l'Ereta servirien com avantdefenses del castell.

L'ancià general, llavors governador militar de la plaça, escoltà en silenci les detallades descripcions dels fogosos enginyers. Una certa ironia brillava en els seus ulls quan els va prometre estudiar la seua proposta.

En una paret de la sala de comandament de l'estat major, hi havia penjat un gran plànol anònim del temps d'En Vespasià Gonzaga, aprimoradament delineat amb tinta de diversos colors que replegava fidelment el mateix projecte.

EL NIVELL DE LA MAR

Aquella tardor, les marees, que sempre havien estat suaus, començaren a pujar més del que era habitual; les ones arribaven ja al peu de la torrassa de l'Esperó, vora el portal Nou, i seguien pujant encara. Els astrònoms havien anunciat canvis imprevistos. A la nit, la lluna tenia un color daurat i la seua dimensió era inusual, molt gran, com una gran safata de llautó.

L'aigua botà el dic del port i arribà fins a l'antiga plaça de les Barques i fins a les portes de la presó de la casa del Rei, tot creant els consegüents problemes per a la vida ciutadana.

Els governants ordenaren que tot el runam procedent dels enderrocs de cases que es feien a la ciutat s'abocassen al llarg del moll de la costa per a elevar la cota del dic. Tanmateix, aquesta mesura no fou suficient per tal

d'aconseguir aturar el moviment de l'aigua.

Els habitants dels carrers de Baix, del Postiguat i de l'Escorxador van veure espantats que, en la plenamar, l'aigua envaïa les calçades i molts d'ells començaren a traslladar-se amb el seu moblatge, estris, eines i atuells a les zones més altes de la Vila, per Sant Nicolau i pel barri del Carme.

Les barques podien passar ja amb facilitat pel portal de la Mar, per enfront de la Duana, per entre les torres de Sant Sebastià i de la Mare de Déu de Montserrat i entraven dins la ciutat fins als magatzems del carrer dels Boters.

Per tal de pujar el nivell, hom va terraplenar el sòl de terra de les plantes baixes. En el vestíbul d'algunes cases s'improvisaren petits embarcadors amb escales que baixaven fins l'aigua. Els afonaments d'alguns edificis es van consentir i originaren la ruïna de tot l'immoble i greus danys en els edificis veïns.

Un matí, un gran cetaci va aparèixer en l'horitzó i el pànic es va estendre per tots els barris de la ciutat.

Ningú dels més vells recordava que haguessen passat mai uns fenòmens tan estranys com aquells.

L'arxiver de l'Institut Municipal d'Història, que buscava afanyadament en els annals explicacions per a tant de desastre, va descobrir que molts segles endarrere una forta tempesta va assotar la costa i l'aigua inundà les cases del Raval de Sant Francesc. Però allò no tenia ni punt de comparació amb les coses que estaven passant ara.

Alguns vells també recordaven que, un any, unes pluges torrencials van desbordar els barrancs del Bonhivern i del Carme, el Riuet i, fins i tot, el barranc de les Ovelles, vora el Palmerar. Però en aquella ocasió, com gairebé sempre, la mar immensa havia absorbit, sense que en variàs el nivell, tota la gran quantitat d'aigua que baixava per les serres de l'Alteró, dels Àngels i de Sant Ferran.

Mossèn Joseph Lozano, rector de la parròquia de Sant Antoni, aprofità els sermons de l'Advent i proclamà que tot allò era un càstig diví per la degradació dels costums i pels vicis depravats en què havia caigut la ciutat. S'organitzaren processons penitencials que recorrien de matinada els carrers tot cantant misereres.

Unes fortes pluges van fer que se n'eixissen de mare el Barranquet i el Vall i la situació va empitjorar més encara.

El Consistori es va reunir en sessió plenària i urgent i aprovà un *Reglament per al Bon Ús i Policia Sanitària de la Ciutat* amb el qual s'intentaren evitar infeccions i contagis mitjançant la prohibició, entre altres mesures, de llançar als carrers, ara canals, immundícies i sutzures que quedaven surant en l'aigua infecta.

Els enginyers del port donaren prova del seu esperit pragmàtic i van concebre un pla per a reorganitzar amb normalitat la vida urbana tot executant canals de drenatge, ponts i passarel·les.

Es va enviar una comissió a Venècia i una altra a Amsterdam per tal que fossen estudiades les solucions que al llarg dels segles s'havien donat en aquestes dues ciutats d'Europa als problemes que aquí començaven ara a plantejar-se.

Quan el fet va ser donat a conèixer pels corresponsals de la premsa, geògrafs, topògrafs i estudiosos en general es van interessar pel que succeïa i hi acudiren des de tots els punts d'Europa per estudiar el fenomen.

Uns van dir que l'eix del món basculava i que això afectaria l'equilibri dels continents. Uns altres, en canvi, pensaven que una gran falla en el Sistema Penibètic estava fent relliscar la plataforma continental i que, en uns pocs mesos, la mar tornaria a inundar les planúries de la Manxa.

Fet i fet, era insòlita aquella imatge de la ciutat reflexada en l'aigua, que ho omplia tot. S'organitzaren per als visitants passeigs en gòndola que eixien del passeig d'En Ramir i anaven, per Santa Maria i per l'Ajuntament, fins al portal d'Elx i, pels carrers Llarg i de les Voltes, fins al baluard de Sant Carles.

Els regidors entraven ara normalment a l'Ajuntament per la plaça de la Fruita, i els dies que hi havia sessions extraordinàries i solemnes hi acudien amb barques vistosament engalanades fins al peu de l'escala règia del palau municipal.

Tanmateix, quan va passar un cert temps, sense saber com, lentament, l'aigua començà a baixar fins que tornà al seu nivell habitual, i la ciutat va recuperar, a poc a poc, sense sentir-ho, el ritme de tots els dies.

Quan els membres de la Reial Acadèmia Espanyola de les Ciències van decidir prendre com a cota de referència per als plànols topogràfics de tota la península ibèrica el nivell de l'aigua de la mar en el port d'Alacant, de bon segur que devien ignorar els fets que aquí es relaten i els gravíssims perjudicis que podrien derivar-se per a la ciència si un dia o un altre es repetissen.

CORNISES I OCELLS

Com aqueixes idees que floten en l'aire o en la ment i, de sobte, sense haver-se fet abans conscients, cristal·litzen i prenen forma, aquell estiu calorós, quan els ocells de la ciutat es morien per no tenir on parar-se, els pedrapiquers i els obrers de vila començaren a col·locar petites motlures i guardapols sobre les finestres dels palaus que tenien a mitjan construir.

En un principi van ser només tímids ressaltos en les sòbries façanes fetes amb carreus de les pedreres de Sant Julià. Amb penes i treballs eren temerosos tempteigs que introduïen en les vivendes els trets més característics de l'arquitectura de les esglésies, però els tribunals religiosos, tan gelosos del dogma, no ho van arribar a percebre.

El poble pla també fou sensible a l'angoixa dels ocells i els va plantar moreres, figueres, palmeres i oms a les raconades que formaven els carrerons i les replacetes.

Les autoritats civils de la ciutat, en un gest ampul·lós i grandiloqüent a la vegada, projectaren la construcció de quatre amples avingudes: una aniria pel Vall, una altra vora els Caputxins, una tercera al llarg de la platja del Postiguet i la quarta pel camí d'Elx, enllà el convent de Sant Francesc.

A molts els va semblar una provocació que aquell comerciant italià, que s'havia enriquit en la ciutat mitjançant l'exportació de vi, decidís rematar amb una gran cornisa la casa nova que estava construint-se per a ell mateix en el carrer de la Palmereta.

Les orenetes que arribaren en la nova primavera començaren a fer els nius en els frisos, mènsules i modillons dels nous edificis.

Entusiasmats amb els nous estils, els mestres d'obres discutien sobre proporcions i mesures, sobre la bondat i l'elegància de l'equí dòric grec i la perversitat de l'escòcia. El senyor director de la Secció d'Arquitectura de la Reial Acadèmia de Nobles Arts de Sant Carles de València, n'Antoni Gilabert, que precisament aleshores estava refent la Catedral Metropolitana, donà una lliçó magistral en la càtedra de dibuix del Consolat del Mar, recentment creada. El discurs portava per títol *L'origen natural, els seus fonaments racionals, la bellesa i l'harmonia de les cornises clàssiques segons Jacopo Barozzi, anomenat Il Vingnolo*.

Per la seua banda, N'Antoni Jover estava fermament convençut que era possible descobrir un nou ordre arquitectònic, tot basant-se en un arbust similar a l'acant que el botànic N'Antoni Joseph de Cavanilles i Palop havia descobert pocs anys abans en les muntanyes de Busot. L'insigne arquitecte nostrat confeccionava incansablement nombroses làmines amb dibuixos i dissenys sobre el tema. D'aquella forma intentava concretar la seua idea i exposar-la als seus conciutadans.

Tot plegat, la cosa originà una eufòria que poblà les façanes dels edificis de recercats, lesenes, impostes, estíptits i tota mena d'ornaments.

En la plaça de la Fruita, les motlures rodejaven els edificis. La Duaneta, en un clar i rotund senyal d'il·lustració acadèmica, rematà el volum amb una cornisa contínua.

Els teuladins volaven feliços des de les mènsules del carrer de l'Escorxador fins als arquitraus del carrer del Batle i des de les gàrgoles del carrer de la Fonteta fins a les lleixes de finestra i els balcons del carrer de la Posada de la Basseta.

Ben aviat, però, s'havia de fer patent que tot açò no eren sinó balbuceigs tímids i insegurs, proves d'alarifs i principiants. Quan la Societat dels Comerciants va construir el Teatre Nou, l'arquitecte N'Emili Jover projectà un gran timpà triangular i una àmplia cornisa on els coloms parrupejaven desvergonyidament.

Les fantasies gòtiques que va idear el mestre Pérez en el passatge d'Amèrigo, amb els seus bocells i arcs apuntats, i la cúpula moresca que l'arquitecte Guardiola posà en la casa d'Alberola van enriquir l'itinerari dels ocells en el seu deambular per la ciutat.

L'arquitecte Sánchez Sedeno incorporà manises de colors a les capricioses formes de les volades i les cornises dels seus edificis de la plaça d'Isabel II, del portal d'Elx, de la replaceta dels Torrents, del carrer del General Castaño... i oferí, així, generosos punts de repòs als ocells que feien niu en els ficus dels jardins.

Des del parc de Canalejas al Panteó del Governador Quijano, i des del petit passeig d'En Ramir fins a les restes del Jardí Botànic, els ocells que poblaven la ciutat s'aturaven en els ornaments i els tapapersianes de les cases burgeses del barri de Sant Francesc i del barri Nou, en els modestos edificis del barri de Benalua, en les cases humils del pla del Bon Repòs i del barri de Sant Ferran...

Quan el senyor Enric Carbonell va construir el seu edifici, majestuós i solemne, enfront de la mar i del port, amb aquells pinacles, edícules i templets, i amb aquelles dues formoses cúpules bessones que feien de contrapunt a les torres de l'Ajuntament, van quedar assenyalats en l'aire de la ciutat els Quatre Cantons del centre

emblemàtic per a orientació de gavines, coloms, teuladins, falzies, orenetes i tots els altres ocells que sobrevolaven la urbs.

LA CIUTAT SUBTERRÀNIA

Finalment, l'aigua corrent estava ja per arribar a la ciutat. Les deus de Saix la subministrarien en abundància. Els aqüeductes creuaven barrancs, serres i muntanyes per a portar el preat element. I ben prompte serien un record del passat tant la pols dels carrers i les avingudes, com les cues i la gresca que formaven les dones en la font de la Vilavella.

Un dia, en obrir una trinxera per la zona dels Antigons, vora el barri de Benalua, un inesperat enfonsament deixà al descobert un estrany passadís com d'una mina o d'una cava. Uns anys abans s'havien construït nous albellons, però les obres no havien arribat fins aquell punt tan allunyat. L'enginyer que dirigia les obres de la portada de l'aigua va recórrer uns quants metres de l'estrany túnel i, per la nit, en la tertúlia, comentà el succeït amb un insigne arqueòleg local que era amic seu.

—La zona és rica en jaciments arqueològics i això que em dius podrien ser molt bé els fonaments d'una vil·la romana —opinà l'especialista.

Al dia següent, ben proveïts de picoletes, fanals i cordes s'endinsaren pel túnel. Van trobar-hi algunes tessel·les de marbre que devien correspondre a antics mosaics, potser de l'època imperial. Avançaren una bona estona. Era inquietant, però aquell corredor no semblava tenir final. Decidiren tornar arrere i continuar més a fons l'exploració un altre dia.

Equipats amb brúixoles i amb carpetes de dibuix van recórrer, sempre cap al llevant, galeries i passadissos que formaven una malla cada vegada més atapeïda. Van trobar-hi restes d'atuell i de vasos de ceràmica, anells, agulles i fibules, estranys utensilis que podien ser armes. Durant els dies successius, els investigadors continuaren la recerca i anaren alçant croquis i plànols de la complexa trama de corredors.

Justament sota el portal d'Elx s'obria una gran sala que estava formada per l'encreuament de diversos passatges. Van veure un lúgubre recinte que tenia l'aspecte d'una masmorra o d'una cambra de tortures i que era situat, aproximadament, sota el portal de la Mar. Entre els fonaments de la casa del Rei hi havia emmagatzemades gerres plenes de gra. De vegades, el pas es tallava bruscament amb runes procedents d'antigues construccions.

Un corrent d'aigua subterrània fluïa per entre els passadissos i seguia el mateix camí que dalt feia el Riuet. Els fonaments de la muralla estaven perforats vora el portal de Sant Francesc; quedava clar que aquella bretxa havia estat oberta en una època relativament recent, potser per tal de preparar un portell per a una possible fugida en cas que la ciutat fos assetjada.

Van descobrir restes de velles sèquies i canals cegats prop del Barranquet i pensaren que l'origen d'aquelles construccions devia estar en les hortes que en un altre temps hi havia en la zona.

En el centre d'una gran sala quadrada, excavada amb gran cura en la mateixa roca i coberta amb una volta de quatre

punts, hi havia una petita bassa. Aquell lloc devia correspondre's amb uns banys de l'època islàmica. L'estança estava situada prop del port, a l'altura de la plaça de les Barques, i la llum s'hi filtrava d'una manera estranya a través de les parets.

Antigues conduccions de fang, trencades i en desús, es creuaven amb la moderna xarxa de clavegueres, amb els conductes del gas i amb les canonades del proveïment d'aigua potable.

Sota la cripta de l'església de Santa Maria hi havia alineades nombroses tombes, l'origen de les quals era impossible de precisar.

Uns pous, probablement àrabs, baixaven des del Matxo fins al Postiguet.

Un espai allargassat, de nobles proporcions, amb un banc corregut excavat en les parets, era emplaçat sota els fonaments de l'Ajuntament.

Justament sota l'eix vertical del castell de Santa Bàrbara hi havia un estrany laberint amb sales de diverses mesures i formes: n'hi havia de rodones, d'oblongues, d'octogonals, de columnades... Se succeïen les unes a les altres entre escales ocultes i voltes.

En un temps, la llum que entrava pels ulls de la Cara del Moro degué escampar-se per tots els racons del laberint mitjançant prismes i espills, restes dels quals s'esbargien pel sòl de terra.

Sota els carrers de Torrijos i d'Alfons el Savi, i per la zona de la Muntanyeta, les galeries donaven l'absurda sensació d'estar inacabades. Fins i tot semblava que s'anaven eixamplant d'un dia a l'altre. Hi havia muntions de terra remoguda, pedres soltes, arrels...

En un principi, van pensar de revelar la fabulosa troballa, però després, tement que excavacions pirates poguessen destruir-lo, juraren guardar en secret l'existència del jaciment fins que arribàs un moment més oportú per donar a llum la notícia del descobriment.

Allí segueix creixent, sota terra, la ciutat subterrània.

LA PLAÇA DEL COMERÇ

Perdut en un armari de l'Arxiu Municipal hi ha un gruixut lligall amb les restes de l'expedient del *Projecte de la plaça porticada del Comerç*.

En carpetes i portafolis, entre dibuixos, plànols i memòries, entre informes, diligències, oficis i dictàmens, en papers desordenats, menjats pels peixets, s'hi troba un tros de la ciutat que pogué haver existit i mai no fou. Ni la pols ni la humitat han fet encara desaparèixer del tot els documents esgrogueïts que ens conten retalls de la seua història.

Entre els primers antecedents històrics, s'hi pot trobar un informe del cronista oficial de la ciutat on es diu que, ja des de molt abans d'acabar-se la construcció del nou palau municipal, els governants sospesaven la possibilitat d'obrir una gran plaça davant l'edifici per tal que un espai obert i monumental realçàs amb justesa i exactitud la bellesa i les proporcions de l'arquitectura.

Quan el nou consistori constitucional es féu càrrec del poder polític en el municipi, els principals arquitectes de la ciutat foren convocats per tal que exposassen les seues idees al respecte.

Semblava natural que el nou ajuntament es fes ressò de

les inquietuds no satisfetes que durant tant de temps havien estat presents en les ments més preclares de la societat local.

Segons l'acta que replegà el dictamen de la comissió nomenada per portar a felicitat el projecte, hom es va referir, en les successives reunions que hi va haver, a *l'esperit del temps*, a *la roda imparabile del progrés*, al *foment de les arts i de les ciències*, a *la necessitat de dotar la ciutat d'un marc urbà en consonància amb el paper que estava cridada a desenvolupar en un futur immediat*, i, en fi, a la importància que tenia el fet *d'escriure una brillant pàgina en la història d'Alacant*.

Les diferents solucions plasmades en plànols i dibuixos, mostren les idees més sublimes que en aquell moment circulaven entre els professionals del gremi de la construcció. Així, hi ha un projecte, fet a la manera de Bernini, amb unes grans columnates que s'haurien d'obrir des del mateix Ajuntament fins a la mar. En un altre projecte hi ha impressionants edificis amansardats, com els de la Place Vendôme, que tanquen els tres costats del conjunt. Trobem projectes de plaça resolts amb jardins geomètrics, fonts i obeliscs, i fins i tot hi ha una ordenació barroca on la façana del Palau Municipal se situa com a focus de confluència d'avingudes plantades de palmeres que s'obren en forma de trident.

El Consistori demanà a l'Acadèmia de Nobles Arts de Sant Carles de València el judici que li mereixien les diverses propostes i en els informes que es van emetre, hom va ponderar equitativament les diferents solucions.

L'Acadèmia considerarà finalment que el disseny més adequat, tant per la seua economia com per la severitat i correcció de dibuix, era una enorme plaça de més de dues-centes vares d'amplària que s'hauria d'obrir fins a la mar i que tindria dues façanes laterals porticades. Aquests frontispicis i el paviment uniforme de pedra farien de contrapunt asèptic a la Casa de la Ciutat. Una estàtua equestre del rei Conqueridor, fosa en bronze, assenyalaria el centre espacial del conjunt. L'Acadèmia subratllava en l'informe la simplicitat de la solució seleccionada i lloava la possibilitat que se n'aconseguia de contemplar sense distorsions des d'amples i llunyanes perspectives, i fins i tot des de la mar, la façana principal del monument. Amb tot i això, al final hom feia algunes matisacions sobre el correcte ús dels ordres superposats.

Entre els molts papers arxivats, hi ha informes i escrits posteriors que critiquen durament aquesta solució, com ara un plec en el qual la Junta de Comerç es fa ressò de les queixes dels comerciants de la plaça del Mercat i dels carrers Major, del Postiguet i de la Victòria. Hom hi parla de bogeria, d'immens camp de batalla buit, d'àrid desert, de pati d'armes per a gegants. S'hi inclouen també detallats estudis econòmics i anàlisis de despeses amb els quals es demostra amb minuciosos mesuraments i xifres que amb l'empedrat de tan absurda plaça es podria pavimentar el barri de les Carolines tot sencer. I també que amb els diners que costaria fondre l'estàtua es podria pagar durant deu anys el sou d'un jardiner que mantingués sempre verd i amb flors el recol·lecte jardí que calia fer en la plaça. S'hi conclouia que el cost de les expropiacions i dels enderroc necessaris per fer l'obra deixaria sense fons l'erari públic i obligaria a augmentar sense mesura les contribucions.

Les discussions del Consell, arreplegades en el Diari de

Sessions, mostren la fal·laç utilització d'arguments diversos només per desprestigiar la proposta. Així, hom critica la incapacitat i la megalomania dels projectistes, la seua falta d'imaginació i la fredor i duresa del disseny. "És un burd plagi de la pombalina Praça do Comércio de Lisboa", sentenciava en el seu escrit un pedant regidor de l'oposició que era enginyer.

Hi ha després acords per a crear comissions, la missió de les quals hauria de ser l'estudi dels problemes que plantejava el projecte i la búsqueda d'alternatives possibles. Noves propostes plantejaren noves dificultats que eren estudiades per nous comitès nomenats a l'efecte. Encara hi ha escrits datats molts anys després on fins i tot la construcció d'una font pública davant la façana principal de l'edifici consistorial era considerada una despesa inútil i supèrflua.

Deu haver-se traspaperat la resolució municipal que decidí donar carpetada al tema, puix que no es troba entre els documents de l'expedient.

UN PALAU D'HIVERN

Un comentari que sa majestat la reina Isabel II havia fet en la seua primera visita a la ciutat va moure a tot tipus de conjectures.

Tot permetia suposar que el projecte podria arribar a tenir un final felicitat: d'una banda, la bondat del clima d'Alacant havia estat ponderada pels higienistes d'una forma incansable, fins al punt que havia estat comparat favorablement amb Niça i amb la Riviera italiana; d'altra banda, la ciutat era idònia per a ser la residència reial durant els mesos d'hivern.

El senyor marquès del Bosch, en una missió secreta que li encomanà el Consell Municipal, mantingué contactes amb el cap de la Casa Reial, qui deixà traslluir certes esperances: sa majestat no veuria amb mals ulls el fet de passar algunes temporades hivernals en la ciutat sempre que se li hi oferís un lloc adient per a la seua reial persona.

Malgrat les protestes dels liberals i els republicans, l'Ajuntament va decidir que es construís un palau d'hivern a càrrec de la ciutat i ben aviat es van començar a fer gestions per tal de trobar l'emplaçament més apropiat.

El cronista Viravens avançà algunes propostes: tota la ciutat devia transformar-se per tal d'ésser una digna residència de la cort d'Espanya.

Les actuacions en el París de Napoleó II, executades pel baró de Hausmann, van ser estudiades detingudament.

S'hauria de prolongar cap a la mar i cap al nord el passeig de la Reina, transformar el malecò en un passeig marítim des del Bover fins a la Pedrera, aplanar la Muntanyeta per tal d'obrir el passeig de l'Estació de Madrid fins al portal de Sant Francesc i derrocar les illes de cases existents entre els carrers de Sant Francesc i dels Teatins per continuar el mateix passeig fins al portal d'Elx.

Totes aquestes obres farien d'Alacant la ciutat més moderna d'Espanya, però la Comissió d'Hisenda féu notar la impossibilitat econòmica de portar a bon fi tantes reformes urbanes.

Ara bé, en aquesta circumstància, si es deixava la ciutat com estava, hom no podia pensar a alçar el palau dins el recinte urbà.

Entre totes les zones del voltant de la ciutat, les dels Àngels, Sant Blai, el Garbinet i l'antic Jardí Botànic foren rebutjades unànimement puix que la residència d'hivern havia d'estar vora la mar. Per la mateixa raó no es va tenir en consideració l'oferta que féu el senyor Pasqual de Pobil, marquès de Bonanza, de la seua finca de l'Horta de Sant Joan.

L'Albufereta i el cap de l'Horta podrien haver estat llocs adequats, però es trobaven massa distants i hauria estat necessari condicionar el Mal Pas per a poder comunicar directament el palau amb el portal de la Mar. També el Palmerar resultava estar excessivament allunyat del conjunt de la ciutat i les rodalies.

La Cantera es trobava relativament a prop, però tots els voltants estaven molt deteriorats i, d'altra banda, entre la serra Grossa i la mar tampoc no hi havia espai suficient on construir els parcs, jardins, pavellons, fonts i umbracles que haurien de rodejar el palauet.

Finalment, el Baver, al ponent del port, on hi havia les restes d'algunes instal·lacions industrials que havien fracassat i que eren fàcilment desmuntables, fou considerat el lloc òptim. Allí, els lleugers pendents del terreny que baixava cap a la mar permetrien habilitar uns pensils escalonats que podrien tenir amples perspectives sobre el castell de Santa Bàrbara. Així mateix, seria possible orientar l'edificació cap a llevant, tot mirant la ciutat, situació que seria la més saludable, puix que amb ella es podrien garantir les millors condicions higièniques. Les vies d'accés, especialment les que venien des de l'estació del ferrocarril, es podrien traçar ben fàcilment, no de bades el terreny es trobava lliure d'obstacles. Era possible que l'expansió del port cap a ponent pogués plantejar en un futur llunyà alguns problemes, però quan es presentàs el cas, ja es prendrien les mesures oportunes.

Malgrat les precaucions que hom va prendre, la notícia va córrer ràpidament de boca en boca per tota la ciutat i no es parlava d'altra cosa. Als salons de les comtesses d'Arneva i de Casas-Rojas es comentava amb gran entusiasme l'esplendor que prendria la ciutat quan s'hi instal·làs la Cort. I s'esperaven com aigua de maig les contínues festes i recepcions que es donarien durant els tediosos mesos de l'hivern.

Els comerciants feien entre ells càbales dels grans beneficis que per als seus negocis aportaria la nova situació. Els més llançats van fer projectes per construir luxosos hotels on s'allotjarien els membres del seguici reial.

També la presència dels ministres del Govern reportaria, sens dubte, grans avantatges en l'ornat de la ciutat. Tots els problemes pendents durant dècades es resoldrien immediatament mercè a la proximitat i la influència dels poderosos.

Tant els responsables polítics i els prohoms de la ciutat com els arquitectes i els artistes van coincidir en que l'edifici del palau devia ser senyorívol i noble, discret en el conjunt encara que esplèndid en els detalls i, per descomptat, totalment adequat a un hoste tan il·lustre.

L'arquitecte municipal, en Francesc Morell i Gómez, el veia com un palauet amb columnes i pilastres clàssiques fetes amb pedra de Sant Julià, des del qual es dominarien els jardins a la manera d'un Petit Trianon.

En Josep Ramon i Mas pensava en una vil·la palladiana,

tota blanca, que hauria de tenir uns pòrtics profunds, simètrics, que realçassen les façanes, com també uns grans frescos a la manera italiana que recobriren totes les parets.

El jove arquitecte En Josep Guardiola, per la seua banda, creia més oportú i interessant donar-li un toc localista, dins la tradició espanyola, amb ornaments de manises i arabescos.

Per contra, En Manuel Chàpuli va concebre l'obra amb uns traçats alegres que, sense trencar el classicisme del conjunt, donassen al palau una nota rococó dins la moda del Segon Imperi.

Fins i tot hi hagué qui proposà la construcció d'un castell medieval d'influència romàntica, amb torres emmerletades i cúpules pintoresques. És clar, que la Reial Acadèmia de Sant Ferran no hauria acceptat mai per mai un projecte d'aquestes característiques.

Totes les gestions es demoraven d'una forma interminable i els problemes per aconseguir els fons necessaris semblaven eterns. Amb una gran dificultat s'anaren salvant els innombrables obstacles: els primers dibuixos, l'expropiació dels terrenys, la preparació de les obres...

Fins i tot la forma de resoldre els més petits detalls i inconvenients havia d'estar minuciosament prevista, puix que, una vegada iniciades les actuacions, res no devia impedir que s'acongués el final tan desitjat per tothom.

Es va marcar el mes de setembre d'aquell mateix any per a iniciar els tràmits previs. A partir d'aquell instant s'haurien de seguir totes les gestions d'una forma ininterrompuda perquè en un terme no superior a tres anys, la ciutat, orgullosa, pogués oferir a sa majestat un palau d'hivern on passar llargues temporades.

Els últims dies de l'estiu d'aquell any del 1868 començaren a arribar al Govern Civil de la província inquietants notícies provinents de Madrid i d'Andalusia. La terrible notícia es va fer pública davant la sorpresa i la consternació de tots aquells que durant tant i tant de temps havien estudiat minuciosament tots els supòsits possibles per tal de no deixar sense resoldre cap imprevist que pogués impedir portar a Alacant la Cort d'Espanya. Havia triomfat la *Gloriosa* i la reina abandonava el país a tota pressa.

TARJA POSTAL

Benvolguda amiga:

Avui me n'he vingut a passejar pel port, en aquesta hora de la caiguda de la tarda. Hi ha altres dies que m'aprobe fins la platja del Cocó, on deixen les seves barques els pescadors del raval Roig. M'agrada oir-los conversar mentre mire com estenen les xarxes.

¡Com són de plàcides les hores en què l'obscuritat esborra a poc a poc les siluetes de la gent i la blancor de les ones que, en un ritme constant, se succeeixen les unes a les altres damunt l'arena!

L'aigua feia una olor pudenta vora el malecò de la costa i he hagut de venir fins a la farola, en la punta de l'escullera, on l'atmosfera és netejada per la brisa i l'aire duu un gust agradós de salnitre.

A penes hi ha gent. Algun pescador mig adormit vora la canya de pescar, algun grup de mariners dels cuirassats anglesos que hi fondegen des de fa uns dies, els

carrabiners que es passegen ociosos pel dic. En el moll de Llevant es veuen sacs, tonells i caixons de fusta amuntats vora els nous *tinglados* del port. Hi ha un carro ple de barrils que va lentament cap a la ciutat. Hi ha vagons buits que romanen adormits sobre les vies. Uns estiuejants es passegen per la dàrsena en una barca de rem. Hi ha més botes i barques enllà la bocana del port.

Una dona rossa, pot ser vinguda del nord d'Europa, abillada amb un vestit blanc que mou la brisa i amb una gran pamela de palla, es passeja vora mar acompanyada d'un nen. Una ombrel·la de randa, plegada ja, la deu haver protegida del tebi sol de la tarda.

Des d'aquí, la ciutat sembla deserta. No hi ha res que delate el malaveig dels carrers i les avingudes propi d'aquesta època de l'any. Les cases del passeig dels Màrtirs es retallen per damunt les palmeres. Cap al ponent es destaca la barraca de fusta del Club de Regates acabada de pintar. Més enllà estan els arbres del passeig de Canalejas. I més enllà encara, la taca negra del Palmerar. La claredat del dia permet veure l'illa de Tabarca i el cap de Santa Pola.

Al davant meu s'alineen les torres i les cúpules de Santa Maria, de l'Ajuntament i de Sant Nicolau, protegides per la mola grandiosa, resseca i blanca del mont del Benacantil. Les belles araucàries de la replaceta de les Barques sobresurten per damunt dels terrats. Les cases de colors vius de la Vila Vella i del barri de la Santa Creu puguen, apinyades, pel vessant de la muntanya fins al polvorí de l'Ereta. Per damunt de tot, la muralla sinuosa tanca el paisatge. El castell de Santa Bàrbara, a contrallum, domina la ciutat, com vigilant-la.

Es troben ara buits i en silenci els balnearis de la platja del Postiguet, que aquí en la postal pots veure bulliciosos, plens de persones que prenen banys de mar amb vistosos maillots, que es recolzen en les passarel·les tot observant els jocs dels banyistes, o que passegen coberts amb una gorra, un panamà o un para-sol.

Els banys *Diana*, amb les torretes i les llanternes, les voltes i els tendals de lona que mou el vent, semblen des d'aquí un palau venecià. El balneari de *L'Estrella*, que durant el dia s'ompli d'una gentada alegre i parladora, sembla ara un temple oriental que, flotant a la deriva, hagués varat en aquesta platja. El vell balneari de *L'Esperança* està poblat només per fantasmes. Cruix l'estructura metàl·lica, rosegada i rovellada per l'aigua de la mar any rere any, sense que les successives i nombroses capes de pintura hagen pogut protegir-la. Els banys de *L'Aliança*, amb el record de tots els moments feliços que hi hem passat, són ja, a males penes, un muntó de fustes podrides. Tots, tots estan abandonats, vells, decrèpits. Un alè de mort plana per damunt d'ells.

MÀSCARES

Els fets començaren a succeir per la part alta de la ciutat. Quan arribaven les nits de febrer, la plaça del Pont i el barri de Sant Roc es cobrien de misteri. Era quelcom d'inexpressable que flotava en l'ambient: les cases semblaven més petites i més blanques a la llum de la lluna, el carrer de Sant Rafael semblava un atzucac, les reixes i els balcons del carrer dels Teixidors cobraven, sota l'ombra, perfils de finestra coronella, els terrats es

feien molt més evidents i estranyes remors d'algaravia s'oïen per les cantonades.

En una ocasió, algú veié córrer dues figures humanes vestides amb túniques blanques pels carrerons de darrere de l'Assegurada. El vianant, estranyat, va veure com les ombres s'esfumaven en girar un cantó. Quan volgué contar el succeït, només pogué precisar que semblaven moros amb vels i turbants, mes la història resultà tan absurda que ningú no la va creure.

L'any següent, però, i per la mateixa època, alguns veïns del barri de la Vila Vella juraren haver vist, de nit, en el carrer de Sant Joan, homes apunxonats, posats de gil·laba i de fes.

Un altre any hi hagué qui va dir que per la llotja dels Cavallers i per la plaça de les Monges es va veure trotar un cavall, el genet del qual duia cuirassa, lloriga, espasa i casc. Mentre que genet i cavall s'allunyaven, una donzella que portava un estrany tocat al cap i un mocador a la mà, els acomiadava malencònicament des d'un balcó.

Uns anys després, també per febrer, els carrers de Sant Andreu i dels Llauradors i tots els voltants de l'església de Sant Nicolau es van poblar de soroll d'espases, com si hi hagués espadatxins batent-se en duel.

En una altra ocasió, sempre pels mateixos dies i a altes hores de la nit, misteriosos cavallers amb gipó i amb calces negres, armats amb florets, s'amagaven pels portals dels palaus del carrer de Gravina. També aquell any, entre les ombres del pòrtic de l'Ajuntament, es va veure un emboçat que vestia capa de drap, tricorni, calces negres i sabates de sivella.

L'any següent, un ancià que vivia al carrer dels Espardenyers va veure des de la finestra uns homes amb calçó i mandil de cuiró que, malgrat el fred que feia, parlaven animosament en el llindar d'una porta.

Fou aquell mateix any i aquella mateixa nit, quan, a les tres de la matinada, una dona que duia mitges, toca, davantal sobre les llargues faldilles de llana, i una cistella de vímet al braç, anava de pressa pel carrer de Sant Ferran, com si tornàs del mercat.

Cada any, en apropar-se febrer, l'expectació creixia arreu la ciutat. Era ja evident que tots aquells fets no eren pas casuals. Aquesta vegada es va veure un cardenal que entrava a l'església de Santa Maria tot abillat amb capel escarlata, ample manteu i faixí de porpra. Diverses nits hi hagué una jove amb mirinyac, asseguda en un banc del Panteó del Governador Quijano, amb un llibre de poemes a les mans. Al carrer del Llop, un jove centurió romà discutí amb un respectable ciutadà de barba i bigoti, levita i capell de copalta.

Les autoritats pensaren d'extremar la vigilància, controlar els excessos, mantenir l'ordre. Es va disposar que fessen la ronda nocturna policies de rigorós uniforme, quepis i fusell. Però la parella de guàrdies que feia el servei no pogué reaccionar a temps quan van veure com es burlaven d'ells unes dames que duïen elegants perruques blanques, ventalls de nacre i vestits de punt de randa i seda de suaus colors. Les madones anaven dalt d'una carrossa que baixà per la Rambla i es va perdre pel carrer d'En Rafael Altamira.

El Consistori va prendre una decisió definitiva. A partir d'aquell any, i per ordre superior, en tots els barris i les places de la ciutat se celebraria el Carnestoltes.

LA CASA EMBRUIXADA

Quan encara estava en vida, vaig construir ma casa en aquestes llomes perquè pensava que la ciutat no podria arribar mai fins aquí. Vaig ser feliç entre els seus murs, en el jardí, entre les pèrgoles on s'enramaven els gessamins i les buganvíl·lees, sota aquests pins enormes on vaig reposar les vesprades de tantes primaveres. Les palmeres formaven una filera a banda i banda del caminal, entre la tanca de la finca pel costat de la carretera i la porxada de la casa. Les palmes, que el suau garbí movia, i les tanques plenes de flors, van donar un descans agradable a la soledat dels meus darrers dies.

La casa, amb les quatre façanes idèntiques entre si, orientades exactament a cadascun dels quatre punts cardinals, resultà acollidora des del primer moment. L'alta torreta central, coronada per un penell de ferro forjat que simulava un gall, em va servir de refugi les tèbies vesprades del final de l'hivern, quan les anemones del jardí florien.

Ara, torne a passejar cada nit per aquells salons i per aquelles estances on encara resten, dibuixats a les parets i als trespols, als escalons i als sòcols de manises, paons i cérvols de colors vistosos, papallones, nenúfars i libèl·lules transparents. Torne a recórrer les abandonades alcoves, em torne a recrear en les cambres d'alts trespols, somie de nou les blanques motlures de les cantonades, ara cobertes de teranyines. La lluna travessa les persianes trencades. Els cops que peguen les portes mogudes pel vent de la tempesta em fan companyia.

Ja no creixen roses ni gladiols en els massissos, s'han perdut les enramadores i les vinyes de malvasia i fondellol s'han tornat silvestres. La petita font de manises i el quiosc d'enmig del jardí estan secs i clivellats, però encara queden alguns bancs de pedra on puc seure i això m'aconhorta durant les nits tristes de novembre.

[...]

Mai no arribarà fins aquí la ciutat bulliciosa, amb presses i sorolls. Pel Pla han traçat uns carrers nous, però aquell gran hospital que estan construint servirà de barrera per a que els edificis de vivendes no avancen més.

[...]

Aquest mes de gener s'han tornat a cobrir de blanc els polsosos camps d'ametllers. De vegades, lluny, pot oir-se, mandrós, el tramvia de Mutxamel.

[...]

Allà baix, darrere de la fàbrica de tabac, estan construint unes cases noves [...] No sé per què m'inquiete. A penes són caserius disseminats pel camp extens.

[...]

Els pins s'han fet robustos i esponerosos. ¡Com han crescut! En canvi, aquell magraner que vaig plantar i vaig cuidar amb tanta estima està ara tot sec. Quan en les nits de setembre m'hi apropo, sigil·lós, les branques nues encara m'evoken les fruites cartagineses que els aristòcrates anglesos més afortunats aconseguien produir en els seus hivernacles.

Les cambres desertes, amb el cel ras romput i els canyissos despenjollats, els corredors plens d'andròmines cobertes de pols... totes les estances em retenen en les nits de l'hivern, interminables. I quan passege en silenci pels

balcons de la planta alta de la casa és com si uns altres ocells em tornassen a cridar des de les altes copes dels vells arbres.

[...]

Darrerament, per les Carolines Altes estan construint molts edificis nous... Però això no pot ser més que un malson passatger. És un error. Estan enganyats. Ningú no voldrà venir-se'n a viure tan lluny de la ciutat.

[...]

Ara, igual que sempre, els cims llunyans del Cabeçó de l'Or i del Maigmó es retallen nítids en les clares nits d'estiu. Des d'aquí dalt, el mont del Benacantil sembla a penes un turonet.

[...]

He sentit dir que volen fer prop d'aquí un barri nou al qual volen posar-li de nom la Sagrada Família. ¿Com pot ser? La ciutat s'escampa d'una forma caòtica. ¿Com pot haver-hi qui pensa que la gent es pot allotjar per aquestes andoles?

[...]

Sobre la capa de pols blanca que cobreix el paviment del rebedor he vist unes petjades. Deuen ser d'alguns xiquets que han vingut de dia a jugar en aquestes ruïnes. Deuen viure en aquelles cases que acaben de construir aquí a la vora, a cent metres a penes.

[...]

Han derrocat la tanca de la dreta i estan fent una estructura de formigó armat. ¿És que no hi ha res que pugui tenir límit? Ja ni tan sols des de dalt de la torre es pot veure la mar... ¿Què passa?... ¿Per què tallen els pins?

[...]

Uns dies després, una curta notícia en el periòdic local deia que l'Ajuntament havia obert un expedient d'infraacció urbanística a una de les grans immobiliàries i constructores de la ciutat per haver tallat uns pins centenaris i haver derrocat un vell xalet modernista en l'extrem nord del barri del Garbinet. Aquests actes s'havien dut a terme de forma fraudulenta, per la nit i sense haver demanat la preceptiva llicència municipal.

EL 'TREN BOTIJÓ'

—El Raspeig. A tota aquesta zona que estem travessant se li diu el Raspeig. I aqueix poblet que hem deixat endarrere és Sant Vicent. Ja gairebé hi som.

—Bo, si li he de ser sincera, tot em resulta una mica, com li diria jo..., em produeix una certa desil·lusió. ¡És tot tan erm! Fa uns anys vingué una cosina meva i m'envià una targeta postal tan bonica que jo m'havia fet una altra idea. Semblava tot tan pintoresc, amb les palmeres i els arbres... Sincerament, m'havia forjat tota una altra imatge.

—No deu precipitar el seu judici, senyora. Certament, el paisatge és una mica sec, i encara ho és més en la zona que anomenen l'Espartal, a les mateixes portes de la ciutat, però això, sap vostè, no és sinó una conseqüència del clima i aquest, ¡és tan higiènic i saludable! El d'aquí no és un clima humit, com el de les platges del nord, que són un autèntic martiri per a tots els que patim de reuma.

—En fi, no ho sé pas... si vostè ho diu...

—Jo vinc tots els anys en aquest *tren del botijó* tan simpàtic. I ho faig des que s'organitzà per primera vegada

l'any noranta-tres. En un principi, els qui veníem estàvem en família, però ara... ¡ai, ara! Han arribat a dir que en l'actualitat en som més de quinze mil, els estiuejants que venim en Alicante.

—¿Quinze mil?! ¡Quina barbaritat! No crec que passin de tres o quatre mil persones. ¡Són tan exagerats en aquesta terra...!

—Nosaltres també fa uns quants anys que hi venim. Pel meu marit, sap? Ha de prendre banys de mar per prescripció mèdica.

—Ja ho crec. No es poden pas pensar vostès com m'ajuden a passar l'hivern.

—Jo, és que... bo, ja saben... aquest és el primer any que vinc i, de veritat, m'esperava una altra cosa.

—Calli, calli, de bon segur que li agradarà en ser-hi uns dies. Li aconsello que aprofiti bé el seu temps de vacança i es faci un passeget pels voltants. El Palmerar és molt exòtic. I, si pot, no deixi d'apropar-se fins a Elx. ¡I que n'és de preciós! Sembla un paisatge oriental amb tantes palmeres i cúpules. ¡Ah! i no s'oblidi d'anar a l'horta de Sant Joan. Es una visita que val la pena.

—Bo, senyora. No exageri. Vostè no li faci molt de cas. Tot això està bé i és bonic, però no cregui, no té ni punt de comparació amb l'horta d'Aranjuez nostrada. ¡Ni punt de comparació!

—El que jo volia dir és que és molt diferent. Els arbres són... ¿Com diria jo...? Són tropicals, exòtics...

—Escolti, i vostè, que sembla conèixer-ho tot molt bé ¿que em diu de la ciutat?, ¿és bonica?

—No val gran cosa.

—Jo no opino pas així. No puc estar-hi d'acord. És recol·lecta, íntima, callada... És clar que no es tracta d'una capital, no de bades som a províncies; tanmateix, si no se la compara amb Madrid, té el seu encant: el port és gran, els passeigs vora la mar estan molt ben cuidats i els establiments de bany són una delícia.

—Però té aqueixa serra tota pelada que la fa tan lletja...

—Respecte a això, l'any passat em van dir els propietaris de la fonda on m'hostatjo, que tenen el fill de passant a l'Ajuntament i, per tant, poden parlar amb coneixement de causa, que tenen previst plantar tota la vessant del Benacantil amb pins, palmeres i rosers.

—¡Oh!, així doncs, quan ho facin quedarà preciós.

—Perdoni que jo em mostri escèptic, però no crec que això es pugui aconseguir tan fàcilment.

—¡I ara! ¿Per què no? Ja se sap que els llevantins tenen molta mà amb això de les hortes. Dic jo, que igual poden fer amb els jardins.

—¿I que és allò que es veu allà lluny?

—És ja el castell de Santa Bàrbara. Ja hi som molt a prop.

—Semblava més gran a la instantània.

—És que vist des de baix, des de la platja del Postiguat, és més imponent.

—*Carinyu*, ¿que t'entren fatigues amb la calor?

—No et preocupis pas, amor meu. Ho puc suportar, però estic desitjant baixar d'aquest tren.

—El pròxim any vindrem en segona classe, encara que el bitllet ens costi vint-i-tres pessetes.

—Veurà com és de bonic quan vinguin a rebre'ns a l'estació amb banda de música i tot.

—Jo crec que aquest és un detall més aviat embafador. No m'agrada gens ni mica a mi, tant d'afalac i tanta camàndula, prefereixo la gent seriosa i formal i aquí, en

Alicant, són tots un poc tarambanes.

—Un poc gasius i dròpols sí que ho són, sí, tot s'ha de reconèixer, però s'ha de tenir en compte que això és una conseqüència normal del clima i se'ls ha de saber perdonar. A canvi, ¡són tan alegres i hospitalaris! I espavilats, molt espavilats, ¡si senyor! Don Carlos Arniches i el *maestro* Chapí són alicantins. Encara que és cert que han hagut d'anar-se'n a Madrid per tal que se'ls reconegui el seu geni.

—Ningú no és pas profeta en la seva terra, ja se sap.

—¿Es d'Alicant don Ruperto Chapí? No ho sabia pas.

—No exactament, amiga meva. És de Villena, aquell poblet que hem passat amb el tren fa una estona.

—Ah, doncs alicantí. De poble, però alicantí, a fi de comptes.

—També m'han dit que hi ha escassetesa d'aigua per a beure. ¿És cert això?

—Ah, no, ¡en absolut! Els primers anys sí que hi hagué problemes, però ara ja no. Des de l'any noranta-vuit que està tot solucionat. Han fet un canal molt gros que porta suficient aigua, com el nostre d'Isabel II per a entendre'ns, i ara ja no hi ha escassetat.

—Millor així. Jo, la veritat és que venia una miqueta emporuguida.

—Ara sí que hem arribat de veres. Per fi. Gràcies a Déu. A reveure, senyora. Espero que li agradi Alicante i que passi un bon estiu. No s'oblidi de portar-se un botijonet d'Agost. Li farà un magnífic paper en el viatge de tornada a Madrid.

EL PASSEIG DELS MÀRTIRS

Recorde clarament aquells dies quan, tot just vingut a Alacant, vaig començar a llegir l'obra de Max Aub *Campo de los Almendros* mentre recorria aquells carrers i aquella mar dels quals em parlava el llibre. Els espais, les fites, l'aire, tots els racons de la ciutat s'anaren omplint de sentit a mesura que els anomenava la paraula escrita.

“—¡Quanta pedra! —diu Andreu mentre mira el Benacantil, terrós i ressec.

“—D'aquí trauen el torró d'Alacant. I d'un poc més enllà, el de Xixona —assegura el madrileny.”

Amb les paraules es fa conscient allò que semblava obvi, les coses més simples prenen sentit, reverbera la imatge de la ciutat entre les pàgines del llibre, com en un espill.

“A la ciutat les cases burgeses tenen tres pisos, finestres amb persianes i balcó. Hi ha palmeres tan prompte hom es descuida. I hi ha la pols, insistent, i les muntanyes pelades tot al voltant.”

Les vivències dels homes s'han adherit als murs i a les parets, els records rellisquen per les voravies, pels racons on hom pot identificar la història, el temps i les ferides.

“Més enllà corre l'ample llit del Montnegre. Allí els assuts han fet que la terra done tant com pot. Garrofers, oliveres, ametllers, figueres, vinyes. Pel camp de Sant Joan, la gent rica d'Alacant es va fer construir les seues vil·les, xalets, cases, hisendes.”

Vet aquí un territori, un paisatge humanitzat per un poble que s'hi assentà fa molts segles. Vet aquí la història viscuda i gastada, allò que ens ha quedat d'altres presències, d'altres èpoques, allò que no ha destruït encara el pas del temps.

Hi ha també uns altres moments en els quals l'experiència comuna d'un veïnat es fa més intensa i la ciutat esdevé aleshores el seu escenari: la història i la col·lectivitat es fonen.

El llibre ens porta als darrers dies de la República. La ciutat d'Alacant és una bullidera i sobre els carrers cau, com una llosa, com una plaga, el cansament de la llarga guerra, les batalles perdudes.

“Carrers, avingudes, passeigs. Tot està mig desert, deshabitat. Hi ha algunes tendes obertes, amb poc gènere, però. Unes altres, les més, estan tancades. Els bombardeigs han fet malbé les cases més pròximes al port: les del parc de Canalejas, les del passeig dels Màrtirs, les del Postiguet, les del passeig de Gomis. Hi ha palmeres assassinades, hotels ferits: el Reina Victòria, el Gran Hotel Simon, l'Hotel-Restaurant Samper.

“Vet aquí el lloc de la tragèdia: enfront de la mar, sota el cel, damunt de la terra. Aquest és el port d'Alacant el dia trenta de març de l'any 1939. Les tragèdies sempre passen en un lloc determinat, en una data precisa, a una hora que no admet la menor dilació. El cel està tapat perquè té vergonya d'allò que està a punt de succeir.”

I ara que ho torne a llegir, assegut en una pedra del dic, sembla com si de nou tota la ciutat contingés la respiració durant un minut fugaç. Però a les paraules del llibre se li superposa, com en un palimpsest, el moviment indiferent d'una vesprada qualsevol a la ciutat.

“El passeig, les palmeres, una reixa alta. Unes vies de ferrocarril tallen el pas i separen el port de la ciutat. Les palmeres ferides i polsoses del passeig dels Màrtirs s'alineen en doble fila, les cases espellades pels bombardeigs mostren els esvorancs i les runes, més lluentes i tristes sota la pluja.

“La llum tamisada del vespre fa que els rails de les vies semblen d'un acer brunyit on el rovell no venç. Fa un fred tenaç, absurd per a Alacant en aquesta època de l'any. És ja primavera. La guerra fa sensibles aquestes coses.”

I quan s'acaba la contesa, “les dones i els xiquets són tancats en cinemes, hospicis, convents. Els falangistes omplen les casernes amb alacantins republicans. No hi hagué prou amb l'edifici de la presó. Busquen més llocs que els puguen aprofitar. Sorgeix, és clar, la idea d'utilitzar la plaça de bous.”

Els vençuts arrosseguen la derrota per la ciutat, sempre la ciutat, actor i decorat. Els carrers que han servit per a desfilades i processons, els mateixos carrers que han rebut engalanades comitives reials, que s'han omplert de la bullicia de la festa i de les reivindicacions dels vaguistes, seran ara protagonistes d'un penós calvari.

“—Entren en el port, desallotgen tots els que queden, els donen una volta per la ciutat: que tothom els veja. Un passeig de veres abans d'arribar a l'estació de Múrcia.

“—¿Creu que això servirà per a alguna cosa?”

“—D'escarment, per descomptat [...]

“[...] Així, els fan pujar pel passeig de Méndez Núñez i pel carrer de Sant Vicent fins l'Hospital Militar i la plaça de bous, els fan baixar després pel carrer de Calderón de la Barca en direcció a la plaça del Mercat. Els fan anar de nou cap a la mar pel passeig d'Alfons el Savi i pel carrer del General Castaño. Donen la volta a la plaça d'Isabel II i puguen pel carrer de Torrijos. Van de nou pel passeig d'Alfons el Savi i una altra vegada cap avall, per la plaça

de la Independència i l'esplanada d'Espanya. Des d'allí es dirigeixen cap a l'Estació [...] La gent —així, en general: la gent— els dona de menjar allò que pot.”

Avui en dia, la ciutat està ja recuperada d'aquelles ferides i no es veuen les cicatrius. Uns altres edificis, nous i alts, han vingut a substituir les velles cases derrocades. Uns altres passeigs, unes altres palmeres. De nou el port es veu alegre amb el velam de les barques i amb joves que nedan. Una altra ciutat on, amb el temps, d'una forma gairebé imperceptible, la brisa ha esborrat els moments de dolor i d'angoixa. Però damunt les llambordes, si se les sap veure, han quedat totes les petjades, tots els senyals. Ahí estan tots els instants de por i de plany que han viscut els homes, darrere dels clivells dels estucats, darrere de les finestres, en l'aire. Els carrers, les places, els jardins, els noms —sí, sobretot els noms— foragiten l'oblit.

Tanque el llibre i hi ha un nom que em colpeja insistentment en el record: el passeig dels Màrtirs de la Llibertat. Els del 1844. Els del 1939.

MARXA

Ja no hi ha marxa, tio. Col·lega, que s'ha acabat la moguda. Caldrà anar a fer-s'ho a Madrid, que allí sí que hi ha un bon rotllo. ¡Que t'ho dic jo!

Alacant s'està posant massa cutranga. Com en la prehistòria. Els temps aquells del *Piace*, ¡sí home!, en el carrer de Quintana, allà darrere del mercat. *Sudaques* i progres. ¡Bons pallisses! Moderns que van encara amb el rotllo intel·lectual. Una porqueria. Els *muermos* aquells del carrer dels Llauradors. *L'Hamburguesa Daurada* i *El Tocorró*. Aquell espumós completament vomitiu. ¡Quin passó!

Bo, sempre te'n podies anar fins al *Lloro*, en la part alta, i asseure't una estona en la font. No resultava gaire, però.

Més endavant, ja va començar a posar-se guapa la cosa. A *El Pagés* s'hi estava bé. Ionquis, xoriços, gent sana. Ara que, enfront, la tia aquella, una marrana, s'entenia amb la bòfia, com t'ho dic, i tenies que estar sempre al *lloro* perquè no et trincàs un marró.

El Forat tampoc estava malament. Plomes i així, gent legal, però. El Toni, una boja, sempre a *tope*. També resultà en un principi *L'Orfeu*, allà a Sant Antoni. ¡Guau!, allò si que era, a voltes, *massié pa'l bodi*. Música guai del Paraguai. Allí te trobaves sempre amb aquell camell, el Jacan, que feia la ruta de Màlaga a Barcelona i et passava un costó d'allò més decent. Encara que una vegada em va llargar un talego que era pura gasòfia. No l'he tornat a veure. S'ha pirat el tio fill de puta. Quan el veja, s'entera. Li la tinc ben guardada. T'ho jure.

L'Alter es podia aguantar. Tranquil·let i això, tu. Te n'eixies al passeget d'En Ramir, et feies un canut i et quedaves com un déu.

Després, ja no va ser la mateixa cosa. El *Xa-xà* es va omplir amb la basca del *Hollywood*. Guiris. I, per a *colmo*, ho envairen tot els *moracos*. La gent hagué d'esfumar-se. No es podia anar més abaix del carrer Major. Bo, tu, a una mala, el *Paparazzi* podia tenir un *passe*, encara que ja era un assumpte distint. Però els *xiringuitos* de la Diputació, caca de la vaca. No et passaven ni un mal porro. *Pijis* de vespino. Flipats de Mecano. *New Wave* de *Galeries Preciados* i

d'hamburguesa.

Ara ja no és lo que era. Ni *L'Ornitorrinco*, ni *L'Escala*, ni *l'Amstrong*. Al *Porta de Ferro*, ni aguar la xola. Només hi ha carrosses i palmeres a punt de palmar-la. Passats a tope. Ni punquis, ni passotes, ni tan sols marxosos. *Mocs*, ni oldre'l. No-res, col·lega. El que jo et diga.

Per *L'Espardenya* i per la zona aquella de l'Ajuntament, ni de lluny, ¿eh? Molts madriles i molts turistes de vins. ¡Puf!, un assumpte poc decent.

A més, ara ja ni en el mercat et lligues ni una tomaca. I els *maderos*, amb la mosca darrere l'orella, ni tan sols et deixen dormir en el Postiguet. Sempre al·lucinant, menjant-te el coco, que si t'has picat, que si un àcid, que si una ratlla, i a parar sempre al carrer de Pasqual Pérez, a dormir a l'ombra.

La gent s'esfuma. No m'estranya. Jo me'n vaig, tronco, m'obric. Aquí no hi ha futur. Me'n vaig de marxa.

LA CONQUISTA

Van aparèixer d'una forma imperceptible, com quan gires una cantonada. Eren alts i prims, tenien la pell bruna i mostraven unes blanquíssimes dents entre el somriure lluent i ample. Més endavant se'ls començà a veure asseguts, de dos en dos, vora la porta Ferrissa o als bancs del Postiguet. Diu que s'hostatjaven a les pensions dels carrers de Sant Ferran, dels Teatins i de Sagasta. Parlaven amb la gola i deien Al-qant, en lloc de dir Alacant.

A poc a poc, la seua presència es va fer més evident i habitual. S'aturaven, absorts, davant dels aparadors de *La Valenciana* i contemplaven atentament tots els articles que hi havia exposats. Es descalçaven religiosament abans d'entrar a l'església de Santa Maria. En l'Esperó, vora el portal Nou, es va veure que algun d'ells atalaiava l'horitzó, amb els ulls fixos en la direcció de l'Àfrica.

Després començaren a anar en grup. Els homes duïen pantalons i camisa, les dones vestien gil·laba i es tapaven la cara amb un vel. Sembla que fins i tot formaren un campament vora l'ermita de la Santa Creu, tot aprofitant l'existència d'unes barraques mig enrunades. ¿O fou més amunt de l'aparcament de Sant Antoni, a l'ombra del Mig Armut?

La gent començà a inquietar-se. Una nit organitzaren una gran bronca a *El Forat de la Quica*. Va córrer també el rumor que havien violat una xiqueta entre el Garbinet i la Condomina, però no se'n va traure res en clar. Les velletes que a la vesprada anaven a l'ermitori del Socors els miraven amb recel i el periòdic *El Bullanguero* començà a publicar en tots els números acudits al·lusius a la seua presència.

Ja no els deixaven entrar al *Nou Esbarjo Alacantí* ni tampoc al *Salo Espanya* i els cambrers del *Gran Hotel Simó* havien d'estar sempre alerta per evitar que ocupassen les tauletes de la terrassa. Ells no eren com els turistes rossos i pàl·lids que venien en vols xàrter. Es passejaven tot el dia arrossegant els peus des del passeig d'En Ramir fins l'Albereda de Sant Francesc, pel carrer d'En Rafael Altamira, per la plaça de les Barques i per l'Esplanada.

Amb tot, era pels mercats, de bon de matí, on més sovint se'ls podia veure. Des de la Pescateria, vora el portal de la

Mar, fins el mercat de Garcia Calamarte i des del mercat Central fins el mercadot de Campoamor, tota la ciutat era per a ells un gran i intens soc.

Les teles i la roba que hom mostrava sota els tendals de lona blanca que protegien del sol els vianants, eren per als seus ulls una font inesgotable de sorpreses. Regatejaven per totes les mercaderies en francès, en àrab, en castellà, en català. Compraven mantes, moltes mantes de colors vistosos i dibuixos complicats. Anaven i venien carregats amb fardells pels carrers de Sant Vicent i de Calderón de la Barca. De vegades duïen també records: nines de drap o de cartó vestides amb faldilles de volants i farbalans de seda, grans bous de color negre fets de cartó i de tela, amb banderilles de papers de colors fincades en el llom.

Tots els dissabtes, el campobert que hi havia entre la plaça de Santa Teresa i l'Alteró s'omplia de grups carregats amb bosses de plàstic que caminaven sense rumb d'aquí cap allà. Després, a l'hora del migdia, romanien asseguts en els barrons de les voravies o menjaven pa i formatge en els bancs del Panteó del Governador Quijano, sense que el fortíssim sol semblàs afectar-los. A la vesprada, quan els cotxes de cavalls portaven la gent als bous o a fer la passejada per l'albereda dels Caputxins, ells, dempeus a les voravies, immòbils, miraven els vianants silenciosament.

Un dia, des d'un garitó del castell de Santa Bàrbara, la veu del muetzi cridà a l'oració i per tots els racons de la ciutat els homes deixaren allò que estaven fent, s'agenollaren mirant cap a la mar i van pregar.

DINASTIA

Aquell honrat comerciant, el senyor Jordi Casalduc i Puig-Moltó, veié créixer considerablement la seua fortuna arran del decret que autoritzà el port d'Alacant a traficant lliurement amb les Índies.

Fou aleshores quan li semblà que la modesta casa pairal en el raval Roig havia deixat de ser adequada per a un home de la seua posició i decidí comprar unes velles cases i corrals que estaven situades entre els carrers Empedrat, del Portalet i dels Llauradors.

En aquells solars pensava alçar una mansió adequada a la categoria social que havia assolit. El mestre d'obres en Thomàs Terol, el més prestigiat de la vila, li traçà els plànols per a edificar el palau. Va resultar aquesta una construcció de pedra, amb un ample vestíbul i una magnífica escala, que tenia planta d'entresol, planta noble i un pis superior per als servents, a més de magatzems i quadres. La façana tenia balcons de ferro forjat i exuberants motlures de fullaraca fetes en ferro i en pedra a les llindes de les portes i les finestres. Als grans portons de fusta hi havia dibuixos de flors. Quan la nova casa acollí la família dels Casalduc, van donar una festa on acudiren tots els prohoms de la ciutat amb les seues esposes.

Aquest probe ciutadà tingué quatre fills. El més gran va estudiar matemàtiques i nàutica en el Consolat del Mar i, com que era un esperit aventurer, s'embarcà en un vaixell mercant per tal d'establir-se en terres llunyanes.

La filla, que era la tercera, professà en l'orde de les Agustines, que havia instal·lat el seu convent en l'antic edifici dels Jesuïtes. El fill petit era un jovenot alegre i

ben plantat que morí en la terrible epidèmia de febre groga que arrasà la ciutat els primers anys del segle.

Fou el fill segon, Llorenç Casalduc, qui continuà amb el negoci patern i evità que s'enfonsàs durant els anys terribles de guerra i de misèria que li va tocar viure.

A la mort de son pare, aquest Llorenç Casalduc decidí abandonar el gran casalot construït per aquell, puix que resultava incòmode per a les seues necessitats, i traslladà la seua residència en un edifici acabat de construir en el Vall, vora una zona on l'Ajuntament havia fet un bell passeig.

Llorenç Casalduc tenia idees liberals. Era membre de la Junta de Comerç i de la Societat Econòmica d'Amics del País, i assistia regularment a les sessions de l'Ateneu Artístic i Literari. Tenia un caràcter jovial i alegre, però les successives convulsions polítiques l'afectaren tristament. El seu fill primogènit hagué de fugir a Anglaterra per tal d'evitar que l'afusellassen en el malecò durant la revolta del 1844 i no tornà mai més a Espanya. Ja ancià, veié com el seu fill segon, Rafael Casalduc, un jovencell, l'únic que li quedava, va dilapidar el seu cabal en invertir grans sumes de diners en la Britànica Metal·lúrgica, en la fàbrica de fundició de metalls L'Alacantina, i en negocis de ferrocarril que van fracassar.

Tanmateix, el jove balafiador encara pogué refer la fortuna quan es va casar amb la rica hereva d'un vinater de la ciutat que tenia bodegues a Sant Joan, Monòver i la Condomina. El nou matrimoni muntà sa casa en el pis principal del passatge d'Amèrigo, en un habitatge de dimensions relativament reduïdes, però molt ben assolat, que comptava amb les més modernes instal·lacions higièniques.

Els Casalduc arribaren a tenir llotja pròpia en el Teatre Nou, anaven a la tertúlia del Casino i prengueren part activa en tots els assumptes i negocis públics de la ciutat. Rafael Casalduc tingué un fill i una filla del seu matrimoni. Dotà la primogènita amb un gran pis situat en el barri Nou, entre els carrers del General Castaños i de Girona, i deixà que se'n fes càrrec dels negocis el fill i hereu universal, Alfons Casalduc, home d'esperit acordat als nous temps que corrien, obert i tolerant. Encara que la fill·loxa acabà amb les vinyes de l'avi matern, ell aconseguí millorar la fortuna de la família amb la fundació d'un establiment de banys i diversos negocis d'hosteleria.

Alfons Casalduc abandonà el passatge d'Amèrigo i es traslladà en una esplèndida casa modernista, situada al carrer de Sant Ferran, que tenia grans balconades i miradors sobre la plaça d'Isabel II i sobre el passeig dels Màrtirs.

Assegut al seu despatx d'un pis alt de la Torre Provincial, el senyor Lluís Casalduc, president del Consell d'Administració de la més important companyia immobiliària de la ciutat, mira amb orgull i satisfacció els plànols i els projectes que s'escampen damunt la taula.

Es tracta de promocions summament rendibles, els beneficis de les quals multiplicaran per deu les inversions. Vol edificar una torre d'apartaments d'alt *standing*, amb piscina en la terrassa, en el carrer de la Mare de Déu del Socors. Preveu la reestructuració de tota una illa de cases darrere de la Rambla, entre els carrers de Sant Tomàs, de Sant Andreu i del General

Sanjurjo. Hi ha també el projecte d'un luxós edifici per a una entitat bancària, tot acabat amb marbres, que disposarà de les instal·lacions més sofisticades i que s'alçarà en la Rambla, després de derrocar unes velles cases del segle passat. Té prevista la substitució de tot el passatge d'Amèrigo, per tal d'instal·lar-hi uns grans magatzems. També projecta construir un petit hotel equipat amb els últims detalls del confort més avançat en el carrer del General Castaños, fent cantó al carrer de Girona. Però el seu major orgull és un modern edifici d'habitatges de luxe, amb amples terrasses que miraran a la mar, que s'haurà de construir en un solar situat entre l'esplanada d'Espanya i el carrer de Sant Ferran. Allí, probablement, serà on instal·le la seua pròpia vivenda.

UN SEGLE DE PASSEIGS MARÍTIMS

27 de març del 1880

Avui he pogut parlar amb l'alcalde i li he exposat clarament les meues idees sobre el passeig Marítim. Encara que al principi m'ha mirat amb escepticisme, potsers pensant que anava a contar-li alguna boja idea de joventut, després m'ha escoltat amb gran atenció. Sobre els esborranys i els croquis li he exposat el projecte. El passeig Marítim ha de partir des del passeig dels Màrtirs, que s'haurà de prolongar fins enllaçar amb el passeig del Postiguet. Cap a llevant, haurà de continuar, més enllà de la desembocadura del Bonhivern, fins la Cantera, on s'haurà de fer un gran parc. Cap a ponent, el passeig Marítim seguirà el trencament que fa el moll de la costa a l'altura del Club de Regates, continuarà fins a la platja i l'escar del Baver i finirà en un altre gran parc, vora el Palmerar.

Parterres, massissos, arbredes i roserars faran de nexa d'unió entre la ciutat i la mar tot al llarg del recorregut del passeig. Grans rotondes, monuments i fonts enllaçaran les avingudes de l'Eixample amb el passeig. Caldrà derrocar els vells mercats del portal de la Mar, alinear les cases i els magatzems de l'esplanada de l'escar i reordenar el pla que hi ha enfront de la fàbrica del gas.

Són comprensibles les dificultats i les objeccions que m'ha plantejat l'alcalde, però crec que la idea li ha semblat força interessant i estic ben segur que la tindrà en consideració.

12 de juny del 1890

El projecte del passeig Marítim torna a estar aturat. Les dificultats que posen les companyies del ferrocarril semblen insalvables. La Junta d'Obres del Port no vol cedir a la ciutat els terrenys necessaris. Els representants de l'Ajuntament no han sabut defensar amb la suficient força i convicció els interessos generals de la població.

Tanmateix, cada vegada en són més els que estan d'acord amb la meua proposta. Un passeig Marítim al llarg de la costa, de més de cinc quilòmetres de longitud, tot plantat d'arbres, no tindria rival en el món sencer. Ni tan sols el celebèrrim passeig dels Anglesos a Niça seria comparable. El senyor marquès de Benalua i altres propietaris de terrenys vora la mar han expressat la seua opinió en un article de premsa i diuen que aquest passeig donaria a la ciutat el rang que li correspon com a capital de la província i una de les principals d'Espanya.

3 de novembre del 1900

L'enderroc dels vells mercats serà ben prompte un fet i es podrà prolongar per tota aquella zona el jardí del nou passeig dels Màrtirs que tant d'entusiasme ha despertat. Tot açò són bases favorables perquè es continue fins a acabar-lo totalment. Crec que fins i tot podria perllongar-se més enllà de la serra Grossa, fins a l'Albufereta. Els edificis públics podrien jalonar el seu traçat. Un gran casino de joc, situat entre l'Eixample de Benalua i la mar, donaria un al·licient addicional a la ciutat els mesos d'estiu, quan vénen tants forasters. La societat del Casino d'Alacant ha vist amb bons ulls aquesta proposta, però ha decidit deixar-la madurar per a més endavant, quan tota l'extensió del passeig comence a ser una realitat. De moment m'han promès el seu incondicional i ferm suport.

17 de novembre del 1915

Crec que no arribaré mai a veure feta realitat la meua idea del passeig Marítim. He hagut d'exposar de nou el meu projecte a una Comissió d'Ornat formada per representants de l'Ajuntament, associacions ciutadanes i prohoms de la ciutat. M'han plantejat infinitat de petits problemes, impediments i obstacles. Sembla com si fos jo, en lloc de la ciutat, qui s'haurà de beneficiar amb el projecte. Als representants del Consistori no se'ls veu gaire entusiasmats. Per altra banda, en aquests moments de crisi i de guerra per tota Europa, ningú no vol arriscar res.

25 d'abril del 1920

Les noves concessions que l'estat ha fet a favor de les companyies de ferrocarril i la línia de tren de la Marina han suposat dificultats addicionals a la idea del passeig Marítim. La construcció del parc de Canalejas ha estat llarga i costosa i, fet i fet, el jardí no respon a la idea inicial. Les renúncies davant les exigències del port, el plantejament timorat i curt de mires dels enginyers, les vies de ferrocarril i les carreteres que el travessen, tot plegat, el deixen aïllat, l'ofeguen, el tanquen en ell mateix, sense cap possibilitat de prolongació. ¡Si almenys arribàs fins l'estació de Múrcia!

14 d'abril del 1930

ALGUNES PROPOSTES DEL SENYOR ENGINYER MUNICIPAL SOBRE MILLORES EN LA XARXA VIÀRIA DE LA CIUTAT.

"[...] respecte a la connexió de les carreteres d'Elx i de Silla, es fa necessari establir un traçat coherent i continu de dos carrils per banda, com a mínim, que travessen la ciutat i que permeten una unió ràpida i fluida entre si i amb les vies d'entrada al port, tant pel moll de llevant com per les noves instal·lacions de l'ampliació dels molls de ponent. Aquestes vies hauran d'enllaçar, així mateix, amb la Gran Ronda de l'Eixample, tot dotant la nostra ciutat d'una circumval·lació completa de modern traçat.

"No cal dir com fos desitjable en tal sentit que hom reconsideràs el disseny actual del passeig dels Màrtirs, del passeig de Gomis i de l'anomenat parc de Canalejas, per tal d'adequar aquests espais urbans a les noves necessitats del trànsit, que en els pròxims anys es veurà incrementat amb el ràpid augment del parc de vehicles automòbils [...]"

18 de juliol del 1975

ALACANT I LA SEUA XARXA VIÀRIA: CONCLUSIONS DE L'ESTUDI DE PLANIFICACIÓ DEL TRÀNSIT CIUTADÀ I PERIFÈRIC EN LA CONURBACIÓ DE LA CAPITAL.

"[...] no hi ha altra solució per als continus embussos del trànsit i aglomeracions de vehicles que es produeixen cada dia amb major freqüència en aquelles vies d'accés a la ciutat que discorren al llarg de la línia de costa, que tractar de canalitzar el flux de vehicles prenent com a base els estudis origen/destinació, considerats en la seua veritable magnitud.

"La gran dispersió de la residència permanent de la població que s'ha produït al llarg de tota la costa, des de la platja de Sant Joan fins a l'Aigua Amarga, com també els nombrosos recorreguts quotidians que, inevitablement, aquest fet genera, exigeix una solució contundent i definitiva. La desviació del trànsit de pas per l'autopista, per la Gran Via i per la Via Parc no podrà resoldre del tot el problema dels desplaçaments produïts cap a/des del mateix centre metropolità.

"Així, doncs, es fa absolutament necessària la construcció d'una autopista urbana de trànsit ràpid que tinga quatre carrils en cada banda i que vaja per tota la línia de la costa des del cap de l'Horta fins al desdoblament de les carreteres d'Elx i de Cartagena, tot passant per la serra Grossa, pel raval Roig, pel Baver, per Sant Gabriel i pel Palmerar. Aquesta autopista haurà de tenir encreuaments i enllaços a diferent nivell en l'entroncament amb la carretera de València, en la plaça de la Mar, en el parc de Canalejas i en l'estació de Benalua. En les zones més densament poblades, tota ella podria ser elevada. Això permetria la instal·lació d'un mono-rail d'alta velocitat per al desplaçament de viatgers, com també l'ajardinament de tot l'espai al dessota.

"És obvi, al nostre parer, que aquesta és la solució idònia que la ciutat necessita urgentment: un veritable i modern passeig Marítim de més de 15 quilòmetres de longitud que es podrà disfrutar a la velocitat de 150 km/h."

EL CANT DE LA NEREIDA

Jo l'he escoltada moltes vegades durant les fosques nits de lluna nova a l'hivern. Ho puc jurar. Fins i tot m'ha semblat veure-la més d'una vegada esfumar-se entre la boira. No, no són malsons. No us penseu pas que sóc un boig.

La primera vegada va ser fa ja molts anys. Era una nit de tempesta i en aquella ocasió, el seu plany malenconiós pogué oir-se nítidament entre els trons i el bram de les ones. Neptú es trobava en conjunció amb Peixos. Fou aleshores quan vaig començar a tenir contactes amb la Lògia.

Tots plegats, els germans hem arriscat sovint la nostra vida cercant-la amb ànsia entre les roques. Amb paciència hem acotat els esculls, hem observat el curs dels astres i hem comptat els dies per tal de conjurar la seua presència. Nits hi ha hagut que semblava que el seu cant sorgia de l'entranya de l'Illa, per la cova del Llop Marí, on els homes només poden entrar en barca. Altres vegades s'oïa llunyà, enllà el Cementeri, i cap a ell hi anàvem prestament, seguint-la sempre, volent contemplar-la sempre. Quan més tard, a l'alba, ens ajuntàvem entre les

runes de la Casa del Governador, ens transmetíem la seua història d'uns a altres.

Sabem que alena amb els polsos de la marea i que els epicicles descrits per Saturn marquen la seua rotació al voltant de l'Illa. Pot ser que estiga feta d'una matèria subtil, com l'èter dels espais celests. Hi ha qui diu que viu angaixada des que construïren aquí el poblat de Nova Tabarca. També hi ha qui diu que ha pogut entendre els seus udols desesperats on, segons ells, es contenen confuses llegendes. Les conservem totes escrites en epígrafs només intel·ligibles per a Nosaltres. Són les estranyes petjades que hi ha als carreus de la murada, els jeroglífics tallats en les dovelles de l'arc de la porta Trancada, les xifres cabal·lístiques gravades en la torre de Sant Josep, els dibuixos damunt les roques de la Pedrera, les inicials amagades entre les motlures de l'església de Sant Pere i Sant Pau. És inútil que ho busqueu. Encara que ho veïsseu, mai no podríeu desxifrar-ho.

En aquests signes es parla d'històries de barques buides que apareixen encallades en les platges de Santa Pola després de les nits de tempesta. Hom deia que havien estat víctimes dels pirates que feien el seu cau en l'Illa, mes Nosaltres sabem la veritat. Ens recorden tèrbols succeïts que van ser silenciats en els *Annals dels Ports d'Espanya*, la sobtada follia que féu que els enginyers militars que construïen el moll se suïcidassen ofegats en la mar. Ella defensava el seu territori.

Tampoc no foren raons d'estratègia defensiva les que deixaren inacabades les fortificacions durant molts segles, ni les que feren, finalment, que fossen abandonades per a sempre.

Era ella l'origen dels vents mefítics que agostaven abans d'hora les collites plantades sobre la roca viva. Era ella qui, de vegades, ha arribat a amagar la llum del far per a desorientar els navegants.

No és la sal qui rosega les pedres dels murs ni qui enruna les cases. No és pas la humitat qui soscava els fonaments. Ni les filtracions de l'aigua de la mar és la causa de que es torne salada l'aigua dels aljubs. És ella qui lluita follament per la seua illa i recupera, a poc a poc, els seus dominis.

Ella mata. La seua maledicció fulminà els governadors amb morts violentes i ha fet des de sempre emigrar els tabarquins. Ells saben els motius, però es callen. Qui l'ha vista no pot resistir la seua atracció i sucumbeix ofegat entre les llargues algues verdes i marrons dels clars de l'aigua.

Ningú no ha de seguir profanant la seua esfera vital, el seu àmbit sagrat. El seu recinte s'ha de conservar per a sempre lliure i buit, i Nosaltres hem jurat tornar-li el seu espai. Ningú no farà aquí més cases. Ningú no tornarà a apropiarse del seu territori.

Però ja és hora que acabe el meu testimoni, i tu que el coneixes correràs, des d'ara, un greu perill. Per la meua banda he trencat l'Aliança Secreta i sé que hauré de morir. És just que així siga. Tanmateix, estic tranquil, puix que sent pròxim el dia en què, de nou senyora de l'Illa que a ella només va pertànyer, s'oïrà de nou el seu cant flotant sobre la mar, en Harmonia perfecta amb el Cosmos, enfront de la confusió i del caos que s'haurà estès per tota la costa.

SINOPSI DE LA PONÈNCIA PRESENTADA PER L'AUTOR AL CONGRÉS SOBRE ASSENTAMENTS HUMANS

*Dedicat a la ciutat de Managua,
que fou devastada pel terratrèmol,
però que es mantingué viva en la
memòria dels seus habitants*

Com a resultat de les meues investigacions, he arribat a la conclusió que la ciutat d'Alacant no existeix. Pot ser que la meua tesi els resulte sorprenent davant l'obvia constatació de què hi ha un conjunt urbà que rep aquest nom. Ara bé, no ens hem de deixar enganyar per les aparences immediates. Es fa necessari indagar a què respon i quina cosa és aquest conjunt i fins a quin punt coincideix amb allò que hom coneix per *Alacant*.

A qualsevol visitant que prenga contacte amb aquesta ciutat per primera vegada li resultaran totalment desorientadores les contínues referències que fan els seus habitants a llocs que no tenen correspondència amb la realitat. Així, és freqüent oir expressions com *...darrere de la plaça de Bous...*, *...per la zona de Benalua...*, *...vora l'edifici dels periodistes...*, *...en l'illa de cases del cinema Monumental...*, *...enfront del Riscal...*, *...en la vessant del Castell...* Si el nostre hipotètic visitant intenta localitzar aquests llocs amb l'ajut d'un plànol, no ho aconseguirà. Si, pel contrari, demana als ciutadans, l'encaminaran de manera segura a llocs on no trobarà cap justificació per als noms al·ludits. ¿A què es deu tot aquest estat de coses?

Tots vostès saben que fa poc més de cent anys fou necessari reconstruir completament *ex-novo* les ciutats de Torrevella, Santa Pola, Elx i Alacant, després del devastador terratrèmol que les va assolir. Sobre les restes de les antigues edificacions d'Alacant es va planificar el modern assentament que tots coneixem. Les construccions que es pogueren conservar en un principi fa ja molts anys que han desaparegut també.

Tanmateix, si estudiem en les hemeroteques els periòdics de l'època, hom pot detectar que les expressions que fan referència a un passat immediat contrasten amb els comentaris i les frases arrellegades en viu als vídeos contemporanis. Així, mentre que a la lletra impresa s'escriu, per exemple, *...on es trobava el Teatre Principal ...* o bé, *...en el solar procedent de la desapareguda Caixa d'Estalvis d'Alacant i Múrcia...*, en les entrevistes parlades es diuen taxativament coses com *...vora Sant Nicolau...* o *...prop del Mercat...* La meua hipòtesi és que el trauma col·lectiu que representà la catàstrofe, generà un reflex d'autoidentificació en els ciutadans la conseqüència del qual fou que seguien pensant com a real la ciutat que acabava de desaparèixer.

Però hi ha més: es pot comprovar que aquest fenomen d'esquizofrènia col·lectiva no sols no fou passatger sinó que arrelà i es féu extensiu a construccions que havien desaparegut anteriorment o que van desaparèixer immediatament després. En efecte, si analitzem la informació recopilada, es veu que tenen el mateix nivell de realitat virtual edificis enrunats durant el sisme, com ara l'Apartotel Melià, la casa de la Cultura o l'Hospital Provincial, i edificis que ja no existien en el moment del terratrèmol, com la plaça de bous, derrocada com a conseqüència de la prohibició de les corregudes, o el

mercat central, que havia donat pas a una plaça pública molts anys abans. Una cosa semblant passa amb el Benacantil, que havia estat explanat per a ubicar en el seu solar la gran central Energètic-Solar que es va construir en el període de la reconstrucció.

Ara bé, si aquesta imatge fixa de la ciutat, petrificada com a conseqüència del xoc col·lectiu, encara es va mantenir viva en la ment d'aquells que la recordaven de forma directa i personal per haver-la viscut, es va desdibuixar a poc a poc, a mesura que les noves generacions la van anar coneixent només per fotografies, vídeos i pel·lícules.

Els noms dels llocs que han persistit i que s'utilitzen en l'actualitat, ja no signifiquen res. No al·ludeixen a llocs concrets, ni donen tampoc una imatge clara d'un espai, ni tan sols entre aquells que els utilitzen com a punts de referència. La casa de la Mar, el palau de la Diputació, o la caserna de Benalua, per citar alguns altres exemples freqüents, són ara símbols buits que manquen de contingut.

En resum, si allò que es coneix com Alacant, no respon a una realitat, sinó tan sols a alguna cosa que va desaparèixer en un moment determinat i la imatge de la qual cosa també s'ha perdut en la memòria dels mateixos habitants, hem de concloure que, científicament parlant, aquella cosa no existeix. Alacant és només una paraula per a designar una vaga i virtual idea, inefable i inaprensible.

2984 D.C.

A Pau i el seu gos Trotski

No recordava res d'altres reencarnacions anteriors, però quan la càpsula s'apropà a l'àrea d'influència d'aquell lloc abandonat, certes vibracions li produïren un calfred. Arreu hi havia restes de primitives construccions de l'era pre-sideral. Observà la pantalla més detingudament. Aproximà el visor. Allí degué existir una ciutat i, per alguna estranya raó, tot allò li resultava familiar. Féu un esforç i intentà connectar psíquicament amb l'harmonia de l'entorn. Seleccionà en la memòria del centre de dades.

—ALACANT. Antig. ciutat. — Destruc. Guerra Sideral: 2507 d.C. — Zona inadeg. repoblar. — Radioactivitat perill.: 2.000 anys. — No recuperable. — Àrea influència: P-80-P. — J.C.C./12.02- AC-50. —

Bo, d'una manera general totes aquelles dades li resultaven familiars, com si les hagués sabudes des de la seua infantesa, però no li aclarien el motiu de la seua curiositat que seguia en augment. Buscà més informació.

— Civilització mediterrània: fase decadent. — cultura europea, era paleo-industrial. — Màx. pobl.: 582.424 hab. any 2035 d.C. —

Massa bé sabia que les nostres vides anteriors s'havien desenvolupat en èpoques primitives i que no valia la pena recordar-les. No s'havia interessat mai en la psicologia del retornament i no l'havia preocupat en absolut indagar les seues pròpies vides ancestrals. Però en aquell moment sentia una estranya curiositat. Segurament ell havia viscut en aquesta ciutat desapareguda en algun temps remot, i alguna cosa que se li havia quedat incrustada en la ment el movia a conèixer més a fons aquella situació.

Deixà que la càpsula es posàs sobre unes ruïnes de pedra en el caire d'una alta muntanya, vora la mar. Els detectors exteriors d'alta sensibilitat començaren a emetre els senyals d'alarma, però ell desconnectà els circuits. Allí dintre no corria cap perill. Preparà els canals de prospecció i es disposà a explorar amb més deteniment la fantasmal ciutat.

La destrucció biològica havia estat completa. Tanmateix les construccions, intactes, degueren restar dempeus molts segles, enrunant-se a poc a poc d'una forma irreversible. L'aigua de la mar encara conservava el color groc del sofre i de la mort i l'atmosfera era encara lleugerament fosforescent. Els raigs del sol, en travessar un cel i un aire inerts, ho havien calcinat tot, completant-ne, així, la destrucció inicial.

Les despulles d'aquell gran edifici d'alguns quilòmetres de longitud que s'estenien al llarg de la costa, li van resultar familiars.

Per tal de reconstruir la ciutat inicial en el seu visor, intentà captar les ones sub-èpsilon que deixen els objectes en l'espai, però era difícil aconseguir nitidesa, puix que les imatges s'interferien i superposaven d'una manera confusa. Modificà la freqüència de captació. Afinà la selecció de radiacions, tot intentant concretar una data més exacta: 2500/2200 d.C. Per a evitar ones radials que confonguessen els senyals, canvià el cicle de potències. Les vibracions produïdes pels sers vius que havien existit en l'època que pretenia captar van desaparèixer, però les contínues descàrregues de les màquines en moviment seguien produint lluentors i dificultats en la imatge. Precisà els circuits: 2150/2100/2075 d.C.

Una estranya i antiga ciutat s'estenia davant els seus ulls. Al peu del mateix turó on ell estava començaren a dibuixar-se confuses imatges d'alts edificis densament aglutinats. En el mateix espai se superposaven nítidament construccions d'èpoques diferents. Els edificis més antics produïen ones més persistents, encara que també més desdibuixades. Hi havia nombrosos panells fluorescents que eclipsaven les cúpules i les torres. Diversos traçats de carrers i de places es maclaven en confuses malles urbanes.

El temps era molt remot i la captació no podia fer-se amb la claredat i nitidesa que ell hauria volgut. L'espectacle el va sorprendre. Necessitava recordar aquelles visions que s'oferien de nou als seus ulls. Es va prendre dues píndoles estimulants i el seu cor començà a bategar de forma violenta a conseqüència de la droga. El cervell se li va aclarir. Sí, ara recordava els noms de les coses. Eren paraules que tenien un poder màgic per a evocar les seues vivències: el port, els passeigs, la catedral. Polsà de nou els canals i cercà d'acotar de nou el període amb una major precisió: 2050/2025/2010 d.C.

Quan va veure la imatge de l'Ajuntament recordà que una explosió —resultat d'un accident o d'un atemptat, no recordava ben bé— havia enrunat l'edifici. En el seu lloc hi hagué després una màquina que es confoia en el visor amb les torres del vell palau Municipal.

Sobre les antigues cases i barris del centre, al peu mateix del turó, hom podia veure les màquines d'habitar de la Ciutat Aèria Tridimensional, que formaven una trama regular perfecta. Recordà les visites didàctiques que els col·legis organitzaven a les velles cases abandonades. Però això va succeir anys després. Les seues vivències

més entranyables, ara n'estava segur, eren anteriors. Tornà a ajustar encara més la connexió: 2000/1990/1984 d.C. Va ingerir una altra dosi d'estimulants.

Aquella plaça, la mar, la casa de la cultura, l'església de Santa Maria, la ciutat sencera, que a males penes reconeixia. Tot li produïa una excitació incontrolable. Allí havia jugat, feia mil anys, quan era un infant. La respiració entretallada a penes aportava als pulmons l'oxigen necessari. Connectà de nou el circuit d'ones radials i el passeig d'En Ramir es va poblar de vida: palmeres bressades per la brisa d'abril, buganvíl·lees en flor, tanques de tuia, bancs de pedra, persones que es movien. Un xiquet jugava amb un gran gos. ¿Un xiquet? Era ell mateix que jugava amb aquell gos que li va regalar son pare.

Fou una bogeria, però no pogué contenir l'impuls. Es va introduir en el recinte de raigs gamma i marcà les coordenades espai/temps d'aquell lloc. Encara que sabia ben bé el greu perill que corria si s'arriscava a eixir a l'exterior, va pulsar el botó que activava la comporta.

Les desaparicions per desintegració, com a conseqüència del retorn al passat, són un perill gravíssim que delma l'espècie humana d'una forma alarmant. En els últims anys, els desintegrats han arribat a la xifra del 31,53 % del total d'éssers vius, sense que tal xifra pugui considerar-se estabilitzada. Si no es prenen ràpidament les mesures adequades, correm el perill que la humanitat s'extingisca en un intent suïcida i impossible de recuperar un passat que ja no existeix.

UTOPIA

He tingut un estrany somni en el qual sobrevolava molt lentament la ciutat d'Alacant com en un llarg *travelling*. Als meus peus, la ciutat ofería una imatge atraent i suggestiva. No es veia ni rastre de runam ni d'enderrocs, ni edificis en ruïna, ni solars coberts de brossa o de budleies. No hi havia edificis mig enderrocats, abandonats o destruïts. Tot estava perfectament construït, perfet, acabat. Enlloc no apareixien bastides ni andamis, ni estructures a mitjan alçar, ni els solits muntons de materials de construcció de tota mena.

Immables pulcres i nets s'alineaven ordenats al llarg dels carrers i les places. Petites cases de colors vius vorejaven els vessants del Benacantil pels barris de Sant Roc i de la Santa Creu. Blocs d'edificis amb altures de cornisa uniformes tancaven les perspectives de les avingudes, sense que cap paret mitgera ni cap altre parament discordant trencàs l'harmonia del conjunt. Els fils i les conduccions aèries, les tanques, els cartells publicitaris, els anuncis lluminosos i els rètols de propaganda havien desaparegut per complet.

No existien, o havien desaparegut, les construccions desordenades i confuses que es desbordaven pels campoberts del Garbinet, Sant Blai, la Florida o els Àngels, ni les que s'han esbargit d'una manera caòtica per la Condomina o pel cap de l'Horta.

En la meua visió, una llum brillant i diàfana separava amb una línia precisa i clara les tonalitats blavenques del cel i de la mar, sense que cap gratacel interrompés el seu traçat. En el port no hi havia dipòsits de combustibles

perillosos. El seu lloc l'ocupaven alegres i airosos velers que la brisa, suaument, gronxava. En una atmosfera neta i clara, al lluny, es perfilaven les superfícies de colors ocre i violeta de les muntanyes de Fontcalent i del Maigmo.

El castell de Santa Bàrbara transmetia una especial sensació evocadora de tota la seua història, més enllà de manipulacions fetitxistes i reconstruccions sentimentals.

La ciutat conservava tots els seus edificis emblemàtics. Amb una serenitat senyorívola i vetusta s'apinyaven els palaus en la plaça d'En Ramir. Hi destacava, majestuosa, la casa del Consolat. Es retallava en el caseriu el perfil de la vella estació de Madrid. El convent de les monges de la Sang estava totalment acabat i la plaça de bous llúia, aïllada, les seues grandioses proporcions.

Els passeigs i els jardins vessaven d'arbredes frondoses i de massissos quallats de flors. L'esplanada d'Espanya anava, sense cap discontinuïtat, des dels edificis fins la mateixa riba de la mar. El parc de Canalejas era un fresc racó, verd i ombrívol. El Jardí Botànic floria, radiant, amb tot el seu resplendor. Pel Morant, entre els arbusts, hi havia cérvols, cavalls, ramats d'animals que pasturaven lliurement, esbarts d'aus que idíl·licament creuaven el cel. El Palmerar era una bella horta on creixien verdures i viviers de palmeres.

En el meu recorregut vaig anar descobrint diversos racons recol·lectes. Quioscs, fonts i petits detalls atreïen la meua atenció. Tanmateix, una estranya sensació m'envaïa a poc a poc. No hi havia cotxes abarrotant els carrers i cap soroll trencava el silenci, un silenci absolut i aclaparador que cada vegada es feia més inquietant. Sense saber per què, començà a resultar-me anguniosa aquella visió de la ciutat que es presentava a la meua contemplació. Tot era perfecte. Tot estava acabat. Massa perfecte. Excessivament tancat i acabat. Cap desequilibri, cap estridència, cap fisura trencava l'encant de la ciutat somiada. No hi havia res que demanàs afegir-se en aquesta imatge que semblava eternament immòbil.

Una suor freda i un sobresalt em despertà de sobte. Vaig comprendre aleshores que la ciutat d'aquell somni, aquella visió sense soroll, sense fils, sense destrucció, sense cotxes, sense gent, aquella ciutat petrificada, ideal, intocable, aquella imatge freda, era una ciutat definitivament i per sempre morta.

JCC & GJiU.

Ciutats de València i d'Elx, 1984-1987.

[Joan Calduch, Gaspar Jaén. *Un palau d'hivern*, «La Unitat», València, Eliseu Climent, 1988, 196 p. Inclou vint-i-dos dibuixos de l'autor.

Joan Calduch, Gaspar Jaén. «Relats d'Alacant amb arquitectes», *Batlia*, núm. 7, València, tardor-hivern 1987, Diputació Provincial, p. 97-104]

Revisat: 16-10-2002